ОШ „Драгојло Дудић“

Булевар краља Александра 525

Даниела Павић, директор

osddudic@gmail.com

www.osdd.edu.rs

Деловодни број:

Датум:

ОСНОВНА ШКОЛА “ДРАГОЈЛО ДУДИЋ”

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ 2026 – 2030.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

Јун, 2026.

Садржај:

1. НЕДЕЉНИ И ГОДИШЊИ ФОНД ЧАСОВА 3
2. ПРОГРАМИ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА 4
2.1. СРПСКИ ЈЕЗИК 4
2.2. МАТЕМАТИКА 19
2.3. ПРИРОДА И ДРУШТВО 23
2.4. ЛИКОВНА КУЛТУРА 30
2.5. МУЗИЧКА КУЛТУРА 35
2.6. ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ 40
2.7. ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК 45
2.8. ДИГИТАЛНИ СВЕТ 54
3. ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ 59
3.1. ВЕРСКА НАУКА – ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС 59
3.2. ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ 69
4. ДОПУНСКА НАСТАВА 77
4.1. СРПСКИ ЈЕЗИК 77
4.2. МАТЕМАТИКА 79
5. ДОДАТНА НАСТАВА 80
5.1. СРПСКИ ЈЕЗИК 80
5.2. МАТЕМАТИКА 81
6. ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА 82
6.1. ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ 82
6.2. ЧАС ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИЊЕ 84

Основна школа „Драгојло Дудић“, Београд
Булевар краља Александра бр.525
www.osdd.edu.rs;
Емаил: osddudic@gmail.com;
Тел.: 011/2882-460

ОСНОВНА ШКОЛА "ДРАГОЈЛО ДУДИЋ"

Дел. број: 1334/3
Датум: 30.6.2026.

На основу члана 119 став 1 тачка 2. *Закона о основама система образовања и васпитања* („Службени Гласник Републике Србије”, број 88/2017, 27/2018, 10/2019 и 6/2020, 129/2021, 92/2023 и 19/2025), Школски одбор ОШ „Драгојло Дудић” из Београда на седници одржаној дана 30.6.2026. године доноси

О Д Л У К У

Усваја се Школски програм за 3. разред за временски период 2026-2030

О б р а з л о ж е њ е

Школски одбор Основне школе „Дргојло Дудић“ из Београда, на седници одржаној дана 30.6.2026.године, донео је одлуку о усвајању Школског програма за 1. разред за временски период 2026-2030.
Школски одбор је гласао са осам гласова за потврђивање, није било уздржаних и није било гласова против, тако да се сматра да је Одлука донета у складу са Законом о основама система образовања и васпитања Републике Србије
Члан 119 став 1. тачка 2. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени Гласник Републике Србије”, број 88/2017, 27/2018, 10/2019 и 6/2020, 129/2021,92/2023, 19/2025), прописује је да Орган управљања доноси школски програм.

На основу свега напред изнетог одлучено је као у диспозитиву.

Председник Школског одбора
Душица Илић
.....

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ТРЕЋИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

1. НЕДЕЉНИ И ГОДИШЊИ ФОНД ЧАСОВА

Ред. број	А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	ТРЕЋИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Српски језик	5	180
2.	Српски као нематерњи језик[2]	3	108
3.	Страни језик	2	72
4.	Математика	5	180
5.	Свет око нас	-	-
6.	Природа и друштво	2	72
7.	Ликовна култура	2	72
8.	Музичка култура	1	36
9.	Физичко и здравствено васпитање	3	108
10.	Дигитални свет	1	36
У К У П Н О: А		21–24*	756–864*
Ред. број	Б. ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		
1.	Верска настава / Грађанско васпитање[3]	1	36
2.	Матерњи језик/говор са елементима националне културе[4]	2	72
3.	Српски као страни језик[5]	2	72
У К У П Н О: Б		1-3*	36-108*
У К У П Н О: А + Б		22–25*	792–900*

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети и изборни програми

Ред. број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ТРЕЋИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Редовна настава	22–25*	792–900*
2.	Допунска настава	1	36

3.	Додатна настава	1	36
4.	Настава у природи**	7-10 дана годишње	

Ред. број	**ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА**	**ТРЕЋИ РАЗРЕД**	
		нед.	**год.**
1.	Час одељењског старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности[6]	1-2	36-72
3.	Екскурзија	1-3 дана годишње	

[1] Назив језика националне мањине у школама у којима се настава одржава на матерњем језику националне мањине.

[2] Реализује се у школама у којима се настава одржава на матерњем језику националне мањине.

[3] Ученик бира један од понуђених изборних предмета.

[4] Ученик припадник националне мањине који слуша наставу на српском језику може да изабере овај програм али није у обавези.

[5] Ученик који је страни држављанин може да изабере овај предмет али није у обавези. Програм наставе и учења Српског као страног језика остварује се ускладу са Правилником о програму наставе и учења за предмет Српски као страни језик („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 11/19).

[6] Школа реализује ваннаставне активности у области науке, технике, културе, уметности, медија и спорта.

* Број часова за ученике припаднике националних мањина

** Настава у природи организује се у складу са одговарајућим правилником.

2. ПРОГРАМИ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА

2.1. СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања,негујући

свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за писање, читање и тумачење одабраних књижевних и других уметничкихдела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.

Недељни фонд: 5 часова

Годишњи фонд: 180 часова

Циљ учења Српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ

чита са разумевањем различите текстове; опише свој доживљај прочитаних књижевних дела; изнесе своје мишљењео тексту; разликује књижевне врсте: лирску и епску песму, причу, басну, бајку, роман и драмски текст; одреди тему, редослед догађаја, време и место дешавања у прочитаном тексту; именује главне и споредне ликове и разликује њихове позитивне и негативне особине; уочи основне одликелирске песме (стих, строфа и рима); разуме пренесено значење пословице ибасне и њихову поучност; разуме идеје књижевног дела; уочи основне одлике народне бајке; разликује народну од ауторске бајке; представи главне особине јунака; уочи основне одликенародне епске песме; уочи поређење у књижевном делу и разуме његову улогу;	КЊИЖЕВНОСТ	ШКОЛСКА ЛЕКТИРА Лирска поезија Душан Костић: Септембар Григор Витез: Какве је боје поток/ Десанка Максимовић: Вожња Душан Васиљев: Зима Мирослав Антић: Штаје највеће/ Ф. Г. Лорка: Луцкастапесма Драган Лукић: Свакогадана/ Шта је отац Бранислав Црнчевић: Љутито мече/ Љубивоје Ршумовић: Аждаја своме чеду тепа Милован Данојлић: Љубавна песма Љубивоје Ршумовић: Домовина се брани лепотом Химна Светоме Сави Бранко Стевановић: Занимање Марка Краљевића Епска поезија Народне песме: МаркоКраљевић и бег Костадин, Орање Марка Краљевића Проза Ла Фонтен: Цврчак имрав/Езоп: Корњача изец Народна приповетка: Свети Сава и сељак без среће

разликује опис од приповедања у књижевном делу; покаже примере дијалога у песми, причии драмском тексту; уочи хумор у књижевном делу; чита текст поштујући интонацију реченице/стиха; изражајно рецитује песму и чита прозни текст; изводи драмске текстове; разликује врсте (и подврсте) речи у типичним случајевима; одреди основне граматичке категорије именица, придева и глагола; примењује основна правописна правила; јасно и разговетно изговори обавештајну, упитну и заповедну реченицу, поштујући одговарајућу интонацијуи логички акценат, паузе, брзину и темпо; споји више реченица украђу и дужу целину;		Народна бајка: Чардак ни на небу ни на земљи Народна приповетка: Свијету се не може угодити Бранко Ћопић: Изокренута прича Оскар Вајлд: Себични џин Светлана Велмар Јанковић: Златно јагње(одломак) Бранко В. Радичевић: Прича о дечаку и Месецу Ијан Макјуен: Реч-две оПитеру (одломак) Јохана Шпири: Хајди (одломак) Народна бајка: Баш-Челик (читање у наставцима) Јасминка Петровић: Од читања се расте (читање у наставцима) Драмски текстови Душан Радовић: Азашто он вежба Александар Поповић: Лед се топи Јованка Јоргачевић: Никад два добра Лаза Лазић: Суђење Популарни и информативни текстови Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу о значајним личностима српског језика,

препричава, прича иописује и на сажет и наопширан начин; извештава о догађајима водећи рачуна о прецизности, тачности, објективности и сажетости; варира језички израз; попуни једноставан образац у који уноси основне личне податке; разликује формални од неформалног говора (комуникације); учествује у разговору поштујући уобичајена правила комуникације и пажљиво слуша саговорника.		књижевности и културе (Милева Ајнштајн, Михаило Пупин), знаменита завичајна личност и др. ДОМАЋА ЛЕКТИРА Бранко Ћопић: Доживљаји Мачка Тоше Избор из поезије Душана Радовића (Замислите, Да ли ми верујете, Страшан лав, Кад је био мрак, Тужне ђачке исповести, Здравица, Плави зец и друге песме) Браћа Грим: Бајке (поизбору) Књижевни појмови: лирска песма, химна, епска песма, народна бајка, роман, поређење, персонификација (на нивоу препознавања), опис, дијалог, приповедање, епски јунак, драмска радња

	ЈЕЗИК Граматика, правопис, ортоепија	Врсте речи: именице (градивне, збирне); придеви (присвојни, градивни); род и број придева; заменице (личне заменице); глаголи; лице и број глагола. Подела речи на крају реда (граница на самогласник). Управни говор (први и други модел). Неуправни говор. Велико слово: писање имена народа, вишечланих географских назива (планина, река, језера, мора и сл.), празника, наслова књига и часописа; Писање присвојних придева изведених одвластитих имена (суфикси: -ов, -ев, -ин; -ски, -чки, -шки). Речца не уз именице ипридеве. Наводници (у управном говору, насловима дела, називима школа). Сугласник ј (између самогласника и-о и о-и). Скраћенице (мерне јединице за масу, дужину, време и запремину течности).

	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Краћи и дужи текстови – књижевни и некњижевни, као и нелинеарни текстови. Причање о догађајима и доживљајима, стварним иизмишљеним (усмено и писано). Описивање људи, животиња и природе (планski приступ) – усмено и писано. Различите комуникативне ситуације (комуникација са одраслима и са вршњацима; у школи, у продавници, телефонски разговор, поздрављања, честитања и сл.). Богаћење речника: речи истог или сличног значења; речи супротног значења; речи које значе нешто умањено и увећано(уз одговарајуће текстове из лектире). Правописне вежбе: вежбедопуњавања и избора правилног облика речи; диктат, аутодиктат. Језичке вежбе: проширивање и допуњавање реченица различитим врстама речи, промена реда речи у реченици, промена дужине реченице. Лексичко-семантичке вежбе: речи који припадају

		различитим тематским скуповима; речи супротног значања али исте врсте и истог рода и броја, промена граматичког лица у тексту; основно и пренесено значење речи и друго. Стилске вежбе: састављање прича на основу задатих речи; сажимање или проширивање познате приче (текста), мењање краја приче (текста); настављање приче на основу датог почетка; промена становишта (нпр. увести у текст новеликове; сместити бајку удалеку будућност...). Говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/ драматизованог текста и сл.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Српског језика заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. Годишњи план садржи број часова по областима распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, планирани фон- дом часова по областима и годишњим фондом часова.

Програм наставе и учења предмета Српски језик у трећем разреду основне школе чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручени број часова по предметним областима је: Књижевност – 80 часова, Језик – 60 часова и Језичка култура – 40 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Приликом креирања годишњег и оперативних планова неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе. Оперативни план садржи рубрику са операционализованим исходима, дефинисаним наставним јединицама, рубрику за планирану међупредметну повезаност и рубрику за евалуацију квалитета испланираног, као и друге елементе према процени наставника. Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, дефинисање исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на циљ и дефинисане исходе, планиране начине провере остварености исхода, избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања.

Уз годишњи план, формира се листа распоређених тексто- ва по месецима, као и домаћа лектира. Дистрибуција текстова по месецима, као и до сада, заснована је на груписању и повезивању текстова према различитим критеријумима – природа и улога књи- жевног дела; врсте текстова; сврха текстова: за читање/разумевање/ препричавање/тумачење; брзина напредовања ученика; годишња доба; значајни датуми и празници; посебности ученичког колектива, школе и локалне заједнице; предметна и међупредметна повеза- ност садржаја и исхода; међупредметне компетенције, итд. Дакле, корелативност је омогућена комбиновањем текстова у сродне те- матско-мотивске целине према различитим критеријумима.

Могући примери функционалног повезивања текстова по сродности дела могу бити следећи (никако и једини):

• свет детињства (Светлана Велмар Јанковић: Златно јагње

– Јохана Шпири: Хајди (одломак) – Јасминка Петровић: Од чита- ња се расте (читање у наставцима) – Душан Радовић: А зашто он вежба – Александар Поповић: Лед се топи – Јованка Јоргачевић: Никад два добра – Лаза Лазић: Суђење);

• породица (Мирослав Антић: Шта је највеће или Ф. Г. Лор- ка: Луцкаста песма – Драган Лукић: Свакога дана или Шта је отац – Ијан Макјуен: Реч-две о Питеру);

• хумор (Бранислав Црнчевић: Љутито мече или Љубивоје Ршумовић: Аждаја своме чеду тепа – народна приповетка: Свије ту се не може угодити – Бранко Ћопић: Изокренута прича и До- живљаји Мачка Тоше – избор из поезије Душана Радовића (Зами- слите, Да ли ми верујете, Страшан лав, Кад је био мрак, Тужне ћачке исповести, Здравица, Плави зец и друге песме);

• описивање (Душан Костић: Септембар – Григор Витез: Ка- кве је боје поток или Десанка Максимовић: Вожња – Душан Ва- сиљев: Зима);

• бајколики свет (Бранко В. Радичевић: Прича о дечаку и Месецу – народна бајка: Чардак ни на небу ни на земљи – Оскар Вајлд: Себични џин – народна бајка: Баш-Челик (читање у настав- цима) – Браћа Грим: Бајке (избор);

• знаменити епски јунак (Бранко Стевановић: Занимање Мар- ка Краљевића; Народне песме: Марко Краљевић и бег Костадин, Орање Марка Краљевића);

• значајне личности српског језика, књижевности, науке и културе (Свети Сава, Милева Ајнштајн, Михаило Пупин): Химна Светоме Сави – М. Пупин: Са пашњака до научењака.

Наведени примери показују како се књижевноуметнички текст може повезивати са другима на различите начине, према ра- зличитим мотивима или тону приповедања.

Избор лектире за трећи разред је веома битан јер ученици треба даље да улазе у свет књижевности, да воле да читају и да у томе буду мотивисани, што се за почетак првенствено пости- же успехом у читању (отуда у списку лектире има доста кратких текстова и дела, али и дужих у односу на други разред, а ученику тематски и стилски врло блиских, да би се даље неговала и истрај- ност у читању). Са друге стране, на овом узрасту важно је да уче- ници још више упознају текстове различитих жанрова, као и дела различита по времену настанка. Тако се сада у лектири, и у оквиру књижевнотеоријских појмова, налазе традиционалне врсте (народ- на бајка и народна јуначка песма).

У лектири су две народне бајке Чардак ни на небу ни на зе- мљи и Баш-Челик (за читање у наставцима), како би ученици упо- ређујући ове две типичне народне бајке лакше упознавали одлике ове књижевне врсте. Нешто слично имамо и код епских песама о Марку Краљевићу. Упоређујући их, ученици могу градити слику епског јунака, односно Марков портрет и његове особине које су на различите начине представљене у ове две песме: у једној ти- пично епској (односно за ученике овог узраста народној јуначкој), Орање Марка Краљевића, у којој имамо борбу за ослобођење и бо- јеве јунака, и у другој, нетипичној епској песми Марко Краљевић и бег Костадин, у којој се одвија борба речима, а не оружјем, и бор- ба на моралном, а не на бојном пољу. Ту је и песма савременог пе- сника Бранка Стевановића, која на занимљив и духовит начин пева о Марку Краљевићу, како би ученици могли да је пореде са тради- ционалном врстом и да полако схватају да је народна књижевност жива и данас – по својим универзалним моралним вредностима и као извориште модерног стваралаштва.

У трећем, као и у првом и другом разреду, читају се текстови у наставцима, а то подразумева да се на неколико планираних часова, према плану који учитељ/учитељица самостално осмисле и одговарајућом динамиком, читају и анализирају наведена дела. У трећем разреду у питању су два текста: репрезентативна народна бајка Баш-Челик и прича за децу Од читања се расте Јасминке Петровић (чија се радња одвија у осам дана – од понедељка до по- недељка, те се текст може лако поделити и у самој настави, тако што би се, на пример, на часу читала два „дана”, односно два дела приче или би се два/три дела задавала ученицима за читање код куће, како би на часу било довољно времена за њихову обраду и повезивање са претходно прочитаним). Током читања у наставци- ма ученици негују истрајност у читању и у усвајању доминантних естетских и васпитних вредности књижевно уметничких текстова.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ

У настави књижевности најважније је код ученика развијати способност читања књижевних текстова са разумевањем, под стицати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус и неговати истрајност у читању и доживљавању књижевног дела. Ученике треба навикавати да опишу доживљај прочитаних књижевних дела и изнесу мишљење о њима. Читање захтева време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења. Кроз читање књижевноуметничких текстова и у разговору о њима на часу гради се критичко мишљење, јер ученици треба да имају суд о поступцима и особинама ликова, као и о различитим догађајима у тексту. Посебно је важно што књижевност код ученика интензивно развија емпатију, тиме што од читалаца тражи да се ставе на место друго- га и да разумеју најразличитије особине и поступке ликова. Наста- ва књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

Школска лектира је разврстана по књижевним родовима

– лирска и епска поезија, проза, драмски текстови за децу и обогаћена избором научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део школске лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али и репрезентативна дела за децу из светске књижевности (Оскар Вајлд: Себични џин, Ијан Макјуен: Реч-две о Питеру, Јохана Шпири: Хајди (одломак).

Домаћа лектира обухвата значајна поетска и прозна дела дечје књижевности (Браћа Грим: Бајке (три бајке по избору), Бранко Ћо- пић: Доживљаји Мачка Тоше, избор из поезије Душана Радовића.

Избор дела школске и домаће лектире примерен је узрасту ученика.

Поједина дела из обавезног корпуса су изборна. Учитељу се пружа могућност да изабере да ли ће на часовима обрађивати:

• Ла Фонтенову басну Цврчак и мрав или Езопову басну Корњача и зец;

• Шта је највеће Мирослава Антића или Луцкасту песму Ф. Г. Лорке;

• Свакога дана или Шта је отац Драгана Лукића;

• Какве је боје поток Григора Витеза или Вожња Десанке Максимовић;

• Љутито мече Бранислава Црнчевића или Аждаја своме чеду тепа Љубивоја Ршумовића.

Изборност допушта наставнику већу креативност у дости- зању исхода. Програмом се подстиче упознавање ученика са значајним личностима српског језика, књижевности, науке и културе (Свети Сава, Милева Ајнштајн, Михајло Пупин).

Током обраде књижевних текстова ученици развијају прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да износе своје ста- вове и аргументују их примерима из текста.

Поређење као стилску фигуру ученик овог узраста треба првенствено да уочи, а потом и да разуме његову улогу у тексту. Ученици усвајају основне облике казивања (форме приповедања) тумачећи текстове из школске и домаће лектире. Ученик треба да разликује опис од приповедања у књижевном делу и уочи дијалог у песми, причи и драмском тексту.

Приликом обраде лирских, епских и драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (изражајно рецитовање лирске песме, читање прозног текста интерпретативно, сценски наступ – изво- ђење драмског текста, драмска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизо- ваних одломака).

Развијање књижевних појмова код ученика не подразумева учење дефиниција, већ именовање и описно образлагање појма; уочавање улоге одређеног појма у књижевноуметничком тексту.

Важно је нагласити да ученици треба да читају оригиналне текстове аутора, а не оне који су из разних разлога и на различите начине прекрајани и мењани претходних деценија, као што је то био случај са бајком „Себични џин" Оскара Вајлда. Ова бајка завршава се смрћу џина у дубокој старости, уз хришћанске мотиве који су битни за разумевање и самог краја и дела у целини.

Књижевна дела која су доживела екранизацију (Хајди, Баш-Челик и друге народне и ауторске бајке) могу послужити за ком паративну анализу и уочавање разлике између књижевности и филма, чиме ученици могу доћи до закључка о природи два медија и развијати своју медијску писменост. Часови књижевности могу се употпунити коришћењем дигиталних садржаја. Наставницима и ученицима могу бити од велике помоћи аудио записи, на којима се чује како глумци изражајно и интерпретативно казују изабране текстове. Такође, у наставу треба увести разноврсне стваралачке активности којима се врши систематизација обрађених садржаја (игре асоцијација, креативне слагалице, интерактивни задаци и квизови).

ЈЕЗИК

У настави језика ученици овладавају писаним и усменим стандардним српским језиком. Програм је усмерен на усвајање основних граматичких правила и њихову адекватну примену у писаној и говорној комуникацији.

Граматика

У програму су наведени само нови садржаји из граматике, али се подразумева да се градиво повезује са садржајима обрађе- ним у првом и другом разреду.

Основна знања из морфологије проширују се у вези са име- ницама, придевима и глаголима, а уводи се нова врста речи: заменице (само личне). Две нове именичке подврсте, градивне и збирне именице, треба увести тек пошто се понове властите и заједничке именице. Нову подврсту придева – градивне и присвојне треба увести тек пошто се понове описни придеви. Важно је да ученици повежу градивне именице као основу за извођење градивних придева, а да не мешају ове две врсте речи. Кад су у питању присвојни придеви, градиво из граматике треба што више повезивати са правописом. Да би се одредио род и број придева, треба поновити род и број именица и указати ученицима на слагање придева са именицом у роду и броју, без увођења нових термина. Увођење личних заменица подразумева само основне облике и њихово повезивање са глаголским лицем, односно бројем, што ће представљати основу за уочавање слагања субјекта и предиката у наредном разреду.

Врсте речи уочавати најпре на изолованим примерима (у основном облику), а затим увежбавати и у оквиру реченице.

Наставу граматике треба повезивати са наставом књижевно- сти тако што књижевни текстови из Читанке могу послужити за граматичку анализу и послужити као пример употребе врста речи у реченици и различитих врста реченица по облику и значењу. Водити рачуна о томе да примери буду једноставни за анализу. Учитељ може и прилагодити текст, тако да примери буду типични.

Правопис

Правописна правила ученици треба да усвајају постепено, уз понављање и вежбање већ наученог и уз усвајање нових садржаја, и то путем различитих вежбања како на нивоу речи тако и на нивоу реченице.

Писање вишечланих географских назива потребно је повезати са наставом природе и друштва – завичајном географијом.

Пожељно је направити корелацију са наставом математике у вези са писањем скраћеница за мерне јединице. Пошто се градиво из математике проширује великим бројем јединица мере, требало би, на овом нивоу, скренути пажњу на њихово писање само латиничким писмом.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Област Језичка култура обухвата усмено и писмено изража- вање.

Усмено изражавање ученика треба развијати у разговору у којем их учитељ усмерава да јасно, прецизно и разговетно изговарају реченице, поштујући интонацију и правилно акцентовање у реченицама. У вођеном разговору о књижевном или неуметничком тексту или о одређеној теми, ученици одговарају на питања, постављају питања, износе своја мишљења и ставове. Ученици се охрабрују да обликују усмену поруку у којој ће изнети информа-ције на примерима из

свакодневног живота. Учитељ треба да ствара прилике и подстиче ученике да говоре, износе информације, своја мишљења, осећања итд.

У трећем разреду требало би подстицати ученике да препричавају, причају и описују и на сажет и на опширан начин како усмено, тако и писмено.

Препричавање мора да има свој циљ и да буде плански и усмерено. Потребно је усмеравати ученике како да одаберу чињенице, како да одвоје главно од споредног и мање битног и како да следе хронолошки ток садржаја. Требало би водити рачуна о томе да се препричавају само они садржаји који испуњавају програмске захтеве и који су ученицима претходно протумачени/анализирани, предочени, објашњени.

Причање представља стваралачко изражавање без обзира на то да ли је у питању стварност или фантазија, тј. да ли је реч о репродуковању неког доживљаја, догађаја и замишљеног садржаја (из света дечије маште). Најчешће се почиње са причањем доживљаја, па потом догађаја. Потребно је указати ученицима да занимљиво причање треба да буде динамично, као и да могу сло- боднije да износе личне доживљаје, ставове, да буду маштовити и оригинални, да се емоционално и сликовито изражавају.

Описивање – треба оспособљавати ученике да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, запажају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Ученици би требало да локализују оно што описују (временски, просторно, узрочно), да одаберу битна својства (однос спољашњег и условно унутрашњег) и да изнесу лични став/однос према датој појавности. Будући да се описивање често доводи у блиску везу са читањем и ту- мачењем текста (посебно књижевноуметничког), потребно је стално усмеравати пажњу ученика на она места у овој врсти текстова која обилују описним елементима (опис предмета, ентеријера, биљака и животиња, књижевних ликова, пејзажа и сл.), јер су то и најбољи обрасци за спонтано усвајање описивања као трајне вештине у језичком испољавању. Циљеве и задатке ове врсте вежбања требало би постепено усложњавати – од једнолинијске дескрипције видљивог до промишљеног, аналитичког изражавања доживљаја стварности у којој ће бити истакнута самосталност и индивидуалност ученика.

Извештавањем се на јасан, објективан и сажет начин говори о неком догађају. На овом узрасту је потребно само указати уче- ницима на основне одлике овог облика изражавања: на тачност преношења података, на аутентично презентовање чињеница, на једноставност, на одсуство личног коментара, субјективног дожи- вљаја и имагинарног. Није потребно задати ученицима да напишу извештај, већ би их требало подстицати да сажето усмено известе о себи (нпр. о обављеном задатку код куће) у виду одговора на питања која ће учитељ поставити. На овај начин ће ученици вежбати да буду економични и прецизни приликом изражавања.

Варирање језичког израза односи се на специфичан одабир и комбинацију језичких средстава. Помоћу књижевних и некњижевних текстова ученицима би требало указати на различите могућности употребе речи, синтагми и реченица у

формалним/нефор- малним језичким ситуацијама, као и на промену њиховог значења у зависности од контекста. Током практичне наставе језичке културе ученицима би требало указати да је неопходно говорити она- ко како то захтева комуникативна ситуација и са њом ускладити језичке механизме.

Током наставе језичке културе требало би оспособити ученике да правилно попуне различите једноставне обрасце; на пример, образац за учлањивање у библиотеку или у спортски клуб, писање позивнице за рођендан и слично.

На овом узрасту реализују се различите програмске вежбе (правописне, језичке, лексичко-семантичке и говорне вежбе).

Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правопи- сна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. У овом узрасту требало би примењивати просте правописне вежбе које су погодне за савлађивање само једног правописног правила из једне правописне области. Приликом савлађивања правописних на чела погодне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, аутодиктат, вежбе допуњавања и избора правилног облика речи.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз језичке вежбе, на пример, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разго- вор у продавници, разговор код лекара и слично. Могу се одабрати и проширивање и допуњавање реченица различитим врстама речи, промена реда речи у реченици, промена дужине реченице и слично.

Применом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Развијању смисла за прецизно изражавање и разумевање значења речи и из- раза доприносе различите вежбе, на пример: навести речи који припадају различитим тематским скуповима; речи супротног значења али исте врсте и истог рода и броја; промена граматичког лица у тексту; основно и пренесено значење речи и друго.

Говорне вежбе код ученика подстичу машту и креативност због чега би их требало чешће примењивати у настави језичке културе. Говорне вежбе су у функцији изграђивања доброг језичког укуса, елоквентности и флуентности у изражавању. На овом узрасту најпогодније могу бити следеће говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/драматизованог текста и слично.

Ниједан школски писмени задатак се не израђује у трећем разреду.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Оце- њивање би требало да буде усмерено на добијање информација о обрасцима мишљења и условима под којим ученик може да примени знање стечено

током наставе језичке културе у свакодневној формалној и неформалној комуникацији.

Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа постигнућа ученика. Акценат би требало да буде на учениковим способностима – на ономе што ученик може или покушава да учини. Током процеса наставе и учења учитељ континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити довољно јасна и информативна, како би била подстицајна за даље напредовање ученика. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

2.2. МАТЕМАТИКА

Циљ учења Математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова

Недељни фонд часова 5 часова

Годишњи фонд часова 180 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученикће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
прочита, запише и упореди бројеве прве хиљаде и прикаже и на бројевној правој; прочита број записан римским цифрама и напише дати број римским цифрама (до 1.000); изврши четири основне рачунске операције, писмено и усмено (до 1.000);	БРОЈЕВИ	Бројеви прве хиљаде. Сабирање и одузимање (усмени и писмени поступак). Множење једноцифреним бројевимаи бројем 10 и дељење бројевима прве десетице са и без остатка (усмени и писмени поступак).

подели број бројем прве десетице, са и без остатка, и провери резултат; процени вредност израза са једном рачунском операцијом; израчуна вредност бројевног израза са највише три рачунске операције; одреди десетице и стотине најближе датом броју; реши једначину са једном рачунском операцијом; одреди и запише скуп решења неједначине са сабирањем и одузимањем; реши проблемски задатак користећи		Зависност резултата од промене компонената. Једначине облика: $a + x$ $= b$, $a - x = b$, $x - a = b$, $a \times x =$ b. Неједначине облика: $a \pm$ $x < b$, $a \pm x > b$, $x - a < b$, x $- a > b$. Римске цифре D,M.
бројевни израз или једначину; – уочи делове целине и запише разломке облика $\frac{m}{n}$ $(m \leq n \leq 10)$; – упореди разломке облика $\frac{m}{n}$ са упореди разломке облика саједнаким имениоцима; резултат мерења дужине запише децималним бројем са једномдецималом; уочи и речима опише правило за настајање бројевног низа; чита и користи податке представљене табеларно или графички (стубичасти дијаграм и с ликовни дијаграм); црта паралелне и нормалне праве, правоугаоник и квадрат; конструише троугао и круг; именује елементе угла, правоугаоника, квадрата, троугла и круга;	ГЕОМЕТРИЈА	Упоређивање разломака са једнаким имениоцима. Децимални запис броја са једном децималом. Узајамни положаји правих (паралелне праве и праве које се секу). Угао, врсте углова. Троугао, врсте троуглова. Кружница и круг. Правоугаоник и квадрат. Обим троугла, квадрата и правоугаоника. Цртање паралелних и нормалних правих помоћу лењира. Конструкције троугла и кружнице.

разликује врсте углова итроуглова; одреди обим правоугаоника, квадрата и троугла, применом обрасца; опише особине правоугаоника иквадрата; преслика геометријску фигуру у квадратној или тачкастој мрежи на основу задатог упутства; користи геометријски прибор и софтверске алате за цртање; чита, упореди и претвара јединице за мерење дужине, масе, запремине течности и времена; упореди величине (дужина, маса, запремина течности и време); измери површину геометријске фигуре задатом мером (правогаоником, квадратом и троуглом); примењује концепт мерења у једноставним реалним ситуацијама.	МЕРЕЊЕ И МЕРЕ	Пресликавање геометријских фигура на квадратној мрежи. Мерење масе (kg, g, t). Мерење времена (деценија, век, секунд). Мерење дужине (mm, km).Мерење запремине течности (l, dl, cl, ml, hl). Мерење површине геометријских фигура задатом мером.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕПРОГРАМА

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање, увежба- вање и систематизацију градива).

Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација градива), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Бројеви (136; 53 + 83)

Геометрија (32; 12 + 20)

Мерење и мере (12; 5 + 7)

Предложени редослед реализације тема:

1. Бројеви – први део (бројеви до 1.000, усмени поступци рачунања и римскецифре);

2. Геометрија – први део (праве и углови);

3. Бројеви – други део (писмени поступци рачунања, једначине и неједначине);

4. Геометрија – други део (геометријске фигуре);

5. Мерење и мере;

6. Бројеви – трећи део (разломци).

Предложена подела тема и редослед реализације нису обавезни за наставнике, већ само представљају један од могућих модела. Овакав предлог је дат због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје.

Основа за писање исхода и избор садржаја је чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука.

Исходи представљају основ за избор наставних садржаја, доприносе и лакшем избору наставих стратегија, метода и поступака, чиме се олакшава дидактичко - методичко креирање процеса поучавања и учења. Достизањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање образовних стандарда и међупред- метних компетенција као што су комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици достигну исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, дате исходе треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходиу програму разликују, да се неки могу лакше и брже достићи, док је за одређене исходе потребно више времена и активности, као и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само ка достизањупојединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика.

Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

Приликом планирања наставе, треба имати у виду да, у овом узрасту, различите игролике активности, као и употреба едукативних софтверских алата, у функцији сазнавања и учења могу бити додатна мотивација за усвајање математичких садржаја. Због тога је важно да се ученицима првог циклуса омогући да развијају математичко мишљење у контексту игроликих активности и употребе едукативних апликација на интернету и других електронских материјала. Поред тога, игролике активности и употреба едукативних апликација и електронских материјала значајно доприносе развијању интересовања за математику и позитивног става према математици. На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

2.3. ПРИРОДА И ДРУШТВО

Циљ учења Природе и друштва јесте упознавање себе, свог природног идруштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему.

Годишњи фонд часова: 72

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА		САДРЖАЈИ
идентификује облике рељефа и површинских вода у свом крају; одреди положај задатог објекта у односу на истакнуте облике рељефа и површинске воде у свом крају; илуструје примерима како рељеф и површинске водеутичу на живот људи у крају; - примени правила друштвено прихватљивог понашања поштујући права, обавезе и различитости међу људима;		Природа, човек, Друштво	Облици рељефа: узвишења (подножје, стране, обронци, врх), равнице и удубљења Рељеф у мом крају Површинске воде: река и њене притоке (лева и десна обала); бара и језеро Површинске воде у мом краја Групе људи: становници инароди краја (права и обавезе; обичаји; суживот) Производне и непроизводне делатности и њихова међузависност Село и град,
- повеже различита занимања и делатности са потребама људи у крају у коме живи; - повеже врсте и значај саобраћаја у свом крају са потребама људи; примени правила безбедног понашања у саобраћају; разликује чврсто, течно и гасовито стање воде у природи и свакодневном животу; - повеже температурне промене са променама запремине и кретања ваздуха;	МОЈ КРАЈ		њихова повезаност, зависност и међуусловљеност Значај и улога саобраћаја.Путнички, теретни и информациони саобраћај Безбедно понашање ученика на саобраћајницама у крају Опрема за безбедну вожњу ролера, тротинета и бицикла Течно, гасовито и чврсто стање воде. Кружење воде уприроди Промене при загревању и хлађењу ваздуха (промена температуре, запремина икретање ваздуха) Мерење температуре воде, ваздуха и тела

- очита вредности температуре воде, ваздуха и тела помоћу термометра; - прикаже везе међу живимбићима у различитим животним заједницама помоћу ланаца исхране; - илуструје примерима одговоран и неодговоран однос човека према животној средини; - примени поступке (мере) заштите од заразних болести; - се оријентише у простору помоћу компаса и оријентира из природе/окружења; - опише пут којим се може стићи од једне до друге тачке помоћу плана насеља;			Услови за живот, ланци схране и међусобни утицаји у животним заједницама: Копнене животне заједнице: шуме, ливаде и пашњаци; Водене животне заједнице: баре, језера и реке Култивисане животне заједнице: воћњаци, повртњаци, њиве и паркови Значај и заштита земљишта и копнених животних заједница Значај и заштита вода и водених животних заједница Животне заједнице у мом крају и човеков однос премањима Начини преношења и мере заштите од заразних болести (грип, заразна жутица, варичеле) и болести које преносе животиње (крпељи, вашке)

- идентификује географске објекте у свом крају користећи географску карту Републике Србије; - користи временске одреднице (година, деценија, век) у свакодневним ситуацијамаи приликом описивања догађаја из прошлости; прикупи и представи податке о прошлости породице и краја; повеже јачину деловањана тела са		Оријентацијау простору и времену	Главне стране света Умањено приказивање објеката и приказивање из „птичије” перспективе План насеља Географска карта РепубликеСрбије: картографске боје, картографски знаци) Мој крај на географскојкарти Републике Србије

његовим пређеним растојањем; доводи у везу брзину падања тела са његовимобликом; разликује природне и вештачке изворе светлости;		Прошлост	Временске одреднице (датум, година, деценија ивек) Историјски извори (материјални, писани и усмени)

повеже промену величинеи положаја сенке са променом положаја извора светлости; повеже промену јачине звука са променом удаљености од његовог извора; разликује повратне и неповратне промене материјала; - уочи сличности и разлике међу течностима – тече, - променљивост облика; провидност, боја, густина;			Садашњост, прошлост, будућност: догађаји, људи ипромене у мом крају Породична прошлост (преци и потомци) и знаменити људи краја Начин живота данас и у прошлости – занимања, одевање, исхрана, дечије игре
		Кретање	Кретање тела по путањи (праволинијско и криволинијско) Утицај јачине деловања на пређено растојање тела Дејство Земљине теже – падање тела Утицај обликатела на брзину падања Извори светлости (природни и вештачки) Како настаје сенка – облики величина сенке Кретање производи звук: треперење затегнуте жице, гласних жица; различити звуци у природи Звук као информација

- одабере материјале којипо топлотној проводљивости највише одговарају употреби у свакодневном животу; - објасни како рециклажа помаже очувању природе; - изведе једноставне огледе/експерименте и повеже резултат са објашњењем/закључком; - сарађује са другима угрупи на заједничким активностима;			Заштита од буке
представи резултате истраживања (писано, усмено, помоћу ленте времена, Power Point презентацијом и/или цртежом и др); повеже резултате рада са уложеним трудом		Материјали	Промене материјала: повратне (истезање, савијање, ширење/ скупљање; испаравање, кондензовање, топљење/очвршћавање) и неповратне (сагоревање, рђање) Сличности и разлике међу течностима (вода, уље, детерџент за прање судова, мед, млеко, сок од лимуна) Вода и друге течности каорастварачи Зависност брзине ратварања од уситњености материјала, температуре течности и мешања Топлотна проводљивост материјала Ваздух као топлотни изолатор у природи и свакодневном животу (крзно и перје; слојевито облачење, вунене рукавице, грађевински блокови, термос-боца) Значај рециклаже Разврставање отпада од пластике, стакла, папира, метала

			Рационална потрошња Међусобни утицај човека и окружења (начин на који човек мења окружење), утицај на здравље и живот кроз правила понашања који доприносе одрживом развоју

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕПРОГРАМА

Програм предмета Природа и друштво задржао је постојећи оквир, план наставе и учења од два часа недељно, односно 72 часа годишње и досадашњи завичајни принцип.

Принцип животне близине, тзв. завичајни принцип, одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса, и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У првом разреду се креће од просторно и времен- ски најближих феномена за ученика, док се у старијим разредима просторни и временски оквир постепено шири. Конкретно,оквир унутар ког се остварују предметни исходи у првом разреду чине садржајиз најближег и непосредног окружења ученика – дома, школе, насеља/дела насеља у коме ученик живи, у II разреду про- сторни оквир се проширује на Насеље са околином, у трећем III разреду на Крај у коме ученици живе 2, а завршиће се у IV разреду државом Србијом.

Принцип животне близине овом програму обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из ученикoвог окружења и флексибилност за уважа- вање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу предмет Природа и друштво подразумева отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава у трећем разреду – крај у коме ученици живе. Поред тога, код свих ученика треба развијати осећај богатства у разли- читостима међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи којиславе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл.

Уважавање окружења у којем ученици живе директно је у вези са уважавањем искустава и знања ученика. Ученици у процес наставе и учења улазе са идејама и представама о свету, себи и свему другом што их окружује.

Изградили су их личним анга- жовањем у свакодневним активностима, како у школи, тако и ван школе у другим образовним, културним и свакодневним животним активностима – учењем, читањем, писањем, играњем, слушањем, посматрањем, размишљањем, разговарањем, итд. Зато је веома важно да полазне тачке у развоју научних идеја о природним и друштвеним појавама и процесима буду управо идеје и искуства са којима ученици долазе у школу и улазе у процес учења. Кроз разноврсне активности којима се уважава средина у којој ученици живе и њихово свакодневно искуство из конкретне средине, ученицима се омогућава да доживе и разумеју разноликост и међусобну повезаност свих чинилаца који делују у њиховом природном и друштвеном окружењу. Истовремено се подстиче њихова радозналост за откривање појава ипроцеса у природној и друштвеној заједници. Основна интенција наставе Природа и друштво усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности ученика, што се одражава у наведеном циљу за крај циклуса и датим предметним исходима.

Предметни исходи Природе и друштва показују шта су ученици оспособљени да учине, предузму, изведу и обаве на крају разреда захваљујући знањима, ставовима и вештинама које су развили учењем овог предмета. Исходи се остварују у спрези садржаја, метода наставе и учења и активности ученика некад унутар једне теме, а најчешће кроз више тема. Зато границе међу темама проучавања треба схватити условно и флексибилно. Неки исходи су по својој природи међупредметни и остваривање се кроз активности у оквиру више наставних предмета, као на пример исход: По завршетку разреда ученик ће бити у стању да презентује другима ин-формације о прикупљеним подацима (писано, усмено, помоћу лен те времена, презентацијом и/или цртежом):

индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина, темпа учења и брзине напредовања;

нтегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;

партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу; превасходно активним и искуственим методама наставе и учења;

уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог у свакодневном животу; неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;

редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању предметних исхода и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика само је део праћења и вредновања образовно-васпитне праксе. Резултате целокупног праћења ивредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредаку остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

2.4. ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ наставе и учењаЛиковне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме крозпрактични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

Годишњи фонд часова: 36

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стањуда:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ

поштује инструкције за припремање, коришћење, одржавање и одлагање материјала и прибора; повеже уметничко занимање и уметничкизанат са одговарајућим продуктом; преобликује, самостално или у сарадњи са другима, амбалажу и предмете за рециклажу мењајући им употребну функцију; изрази своје доживљаје, емоције, имагинацију и запажањаодабраним материјалом,прибором и техникама; користи одабране податке и информације као подстицај за стваралачки рад; протумачи једноставне визуелне информације ипоруке из свакодневног живота; укаже на сличности и разлике које опажа у уметничким делима и традицији различитих народа; изрази одабране садржаје изразом лица, положајем тела, покретима или кретањем;	МАТЕРИЈАЛИ	Својства материјала Својства материјала за ликовнообликовање – тврдоћа, еластичност, растворљивост или постојаност (промене у току сушења, у контакту са светлошћу, у контакту са различитим супстанцама и подлогама), материјали који могу да се користе као алатке (пера, крзно, длака, лишће, дрвца) Изглед материјала – основне и изведене боје, природне и створене текстуре Технике Однос материјала, ликовне технике и идеје Производи уметничких заната(накит, уметничке лутке, шешири, таписерије, ћилими, осликани текстил, собне светиљке и сенила, грнчарија, дуборез, гравуре) Значај рециклирања, уметничка рециклажа
	СПОРАЗУМЕВАЊЕ	Говор тела Поглед, израз лица, држањетела, гест и кретање, однос вербалне и невербалне комуникације Тумачење визуелних информација Визуелне карактеристике биљака и

распореди облике, боје,линије и/или текстуре креирајући оригиналне композиције; разговара са вршњацима о доживљају простора, дизајна, уметничких и ученичких радова, уважавајући различитости; учествује у обликовању и уређењу простора у школи,код куће или у окружењу; разматра, у групи, шта икако је учио/ла и где та знања може применити	КОМПОЗИЦИЈА	животиња, знаци, симболи, униформе, заставе, ношње Пејзаж, портрет, аутопортрет Слика, текст, звук Кратки анимирани филмови,рекламе, билборди Лепо писање – плакат, позивнице, честитке
		Композиција Дводимензионалне и тродимензионалне композиције, организација композиције, Традиционална и савремена употреба орнамената, симетрија
	ПРОСТОР	Облици у простору Непокретни објекти у отвореном и затвореном простору (споменици, уметничка дела, експонати) Композиција у простору – поставка изложбе, уређење просторије, уређење школе, уређење околине у локалној заједници Оптичке илузије на дводимензионалној подлози, специјални ефекти на сцени, у филмовима, игрицама Кретање Покрет и кретање у природи, окружењу и уметничким делима

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Ученици се развијају и уче кроз разноврсне активности и задатке који подстичу радозналост и задовољство у истраживању, експериментисању, размишљању, повезивању, изражавању, стварању, дружењу и сарадњи.

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо идоживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У првом разреду их има три: простор – облик, линија; у другом разреду четири: простор – облик, линија, боја; у трећем пет: простор – облик,
линија, боја, текстура и од четвртог шест: простор – облик, линија, боја,текстура, светлина.

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на уско стручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепе но да истражују и откривају те везе.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Исходи воде ка постепеном развијању компетенција. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика.

У другој колони табеле предложени су називи целина, а у трећој појмови, подпојмови и теме за разговор и истраживање. Нови модел наставе и учења није фокусиран на садржаје. Наставник има слободу да осмисли називе, број и редослед наставних тема и наставних јединица, а у складу са дидактичким принципима и условима у школи. Настава се не планира према структури уџбеника, јер ученици не уче лекције по реду, већ истражују уџбеник како би развијали међупредметне компетенције – у зависности од задатка/теме траже одговарајуће визуелне и/или текстуалне податке и информације, повезују их, пореде, стављају у нови контекст, користе их као подстицај за стварање...

У настави треба да доминирају проблемски задаци који циљају више исхода и међупредметних компетенција. Задаци и активности треба да буду разноврсни и да омогуће сваком ученику да се развија у складу са својим интересовањима, искуством, потребама и потенцијалима. Осим стваралачког рада значајан је и разговор. Наставник планира питања која подстичу ученике на размишљање и на развијање креативних идеја (модел подстицајних питања се може видети у програму за други разред).

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На почетку сваког задатка/активности наставник кратко информише ученике шта ће учити и зашто то уче. То је нарочито важно зато што се учење одвија кроз игролике, забавне задатке и активности, па се може десити да ученици не обрате пажњу на процес учења и стварања. По завршетку рада излажу се сви радови како би ученици могли да пореде решења и уче једни од других.

Самопроцена радова је вербална или писана. Наставник тражи од ученика да усмено опишу свој рад или да напишу нешто о свом раду. Уколико наставник процени да су ученици спремни, може да користи прилагођену методу 3, 2, 1. У интегрисаној настави ученици на листићу пишу: 3 ствари које сам научио/научила на часу, 2 примера која илуструју то што сам научио/научилаи 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио/поставила. Када се ученици ликовно изражавају, могу да напишу: 3 ствари о којима сам размишљао/размишљала током рада; 2 ствари које ми се свиђају на мом раду и1 ствар коју бих променио/променила или бих урадио/урадила другачије. На листићу се уписује име, презиме и назив рада (може и датум), а листић се лепи на полеђину рада или се чува у блоку. Ученици не треба да наводе више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када им ништа није јасно или

сматрају да је рад упропашћен. Издвајање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученике да идентификују најважнији пропуст и да се фокусирају на његово уклањање. Листићи за самопроцену дају наставнику потпунију слику о напредовању ученика.

Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

однос према раду (ученик је припремљен за час, одговорно користи материјал, прибор и алатке, одржава прибор и радни простор...);

однос према себи (поставља питања, труди се, учи на грешкама, самосталање у индивидуалном раду, истрајан је...);

однос према другима (поштује договорена правила пона- шања, спреман једа помогне и да сарађује, уважава туђе радове, начин размишљања, доживљавања, опажања...);

разумевање (разуме задатак, разуме појмове, разуме процес, разуме визуелнеинформације...); повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, идеје, дела...);

оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове, оригиналан је у односу на своје претходне радове...);

вербално изражавање (учтиво комуницира, кратко и јасно образлаже свој рад, замисао, утисак, опажање, емоције...);

употреба техника (примењује одговарајући процес, контролише однос воде и боје, бира подлогу у односу на технику, бира материјал и технику у односу на идеју).

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка.

2.5. МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљнаставе и учења Музичке културе је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета идуха заједништва, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа.

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ

опише своја осећања у вези са слушањем музике; примењује правилан начин држања тела и дисања при певању; изговара бројалице у ритму, уз покрет; пева по слуху и са нотног текста песме различитог садржаја и расположења; наведе особине тона и основне музичке изражајнеелементе; разликује инструменте по боји звука и изражајним могућностима; повезује карактер дела саизбором инструмента и музичким изражајним елементима; - препозна музичку тему или карактеристични мотив којисе понавља у слушаном делу; повезује почетне тонове песама – модела и	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Композиције различитог карактера и елементи музичке изражајности (мелодијска линија, темпо, ритам, динамика) Особине тона: боја (различити гласови и инструменти), трајање, јачина, тонске висине Музички дијалог (хор, глас ихор, глас и инструмент, два гласа, два инструмента, једансвирач, група свирача, оркестар) Различити жанрови везаниза уобичајене ситуације у животу Музичка прича Филмска музика Музички бонтон Музика и здравље Дигитализација Дидактичке музичке игре Правилан начин певања – држање тела и дисање Правилна дикција

једноставних наменских песама са тонском висином; комуницира са другима кроз извођење традиционалних и музичких игара уз покрет; свира по слуху и из нотног текста ритмичку и мелодијску пратњу; осмисли и изведе једноставну ритмичку и мелодијску пратњу; осмисли музички одговор на музичко питање; осмисли једноставну мелодију на крађи задати текст; изабере одговарајућимузички садржај(од понуђених) према литерарном садржају; поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; коментарише своје и туђе извођење музике; самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; учествује у школским приредбама и манифестацијама	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Певање песама по слуху различитог садржаја и карактера Певање песама уз покрет Певање модела и наменскихпесама и повезивање њихових почетних тонова у тонском опсегу од *ха* до *це*2. Певање и свирање песама изнотног текста Дечји и алтернативни инструменти и начини свирања на њима Инструментална пратња послуху Певање и извођење музичких игара уз свирање на дечјим инструментима – песме уз игру, дидактичке игре, музичке драматизације Свирање инструменталних аранжмана на дечјим ритмичким инструментима и на алтернативним изворима звука Музички бонтон Особине тона: боја (различити гласови и инструменти), трајање (нотна трајања), јачина (динамичке ознаке – пиано, форте, кре- шендо и декрешендо), тонске висине (од це1 до ге1)

		Елементи музичког писма: линијски систем, виолински кључ, трајање тонова (половина, четвртина, осмина ноте и одговарајуће паузе) у такту 2/4 Јединица бројања Тактирање у 2/4 такту
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Стварање једноставне ритмичке и мелодијске пратње Музичка питања и одговории музичка допуњалка Стварање звучне приче од познатих музичких садржаја, звучних ономатопеја и илустрација.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета Музичка култура указује на стално прожимање свих области и програмских садржаја. Нагласак у свакој од областије на развоју способности код ученика да комуницирају са другима кроз слушање, извођење и стварање музике као и способности да изражавају своје мисли и осећања кроз музику.

Инсистирање на развоју критичко-аналитичког мишљења има за циљ да помогне ученицима да превазиђу површно расуђивање и да развију лично гледиште (засновано на адекватним информацијама) као и да науче како да артикулишу своје креативне и уметничке изборе. Ученицима треба дати могућност да буду инвентивни и маштовити у свом размишљању, а не само да пронађу тачан одговор.

Учење о музичкој уметности не може се посматрати само као учење музичке писмености и извођење музичких композиција. Учење, поред нужне концетрације на развијању знања и вештина код ученика сходно њиховом узрасту и годинама проведеним у учењу музике, треба да развије његову комплетну личност негујући принципе вршњачког учења, одговорности и лидерства, великодушности и посвећености другима и појединачног доприноса у остваривању циљева у заједничким активностима. Поред тога, музичке активности имају функцију социјалне кохезије и спасавања од друштвене маргинализације.

Програм наставе и учења усмерен је на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Музичке активности су говор у ритму, певање, свирање, покрет уз музику, слушање музике и видови стваралаштва. Препоручени музички садржаји (песме, музичке игре, ритмички и мелодијски аранжмани, композиције за слушање музике) остављају простор за избор других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Да би достигаопрограмске исходе, наставник реализује наставу користећи слушање, глас, покрет и музичке инструменте. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Наставни програм омогућава да се, поред наведених компо- зиција за слушање и извођење, могу користити и композиције које нису наведене, односно, наставник има могућност да максимално до 30%, по слободном избору, одабере композиције за слушање и извођење водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школска установа. Однос између понуђених композиција и примера из друге литературе треба да буде најмање 70% у корист понуђених. Из поменутог разлога, у програму наставе и учења се налази већи избор наставног материјала (за слушање и извођење) у односу на годишњи фонд часова предмета Музичка култура.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова по областима/темама, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

На часу треба да преовлађује активност којом се савладава нови музички садржај и она је увек повезана са другим музичким активностима. Специфичност предмета се огледа у томе да се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој.

У планирању активности, наставници треба да, имају у виду да су области уско повезане, а да су знања и вештине описане у исходима у свакој области међусобно зависна и комплементарна.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима музичке културе најбитније је развијање музичких способности и вештина. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

2.6. ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ наставе и учења предмета Физичко и здравствено васпитање је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

Годишњи фонд часова: 108

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ

<table>
<tr>
<td rowspan="2">- примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе(вежбе
обликовања);
- правилно изводи вежбе, разноврсна природна и изведена кретања;
- комбинује усвојене моторичке вештине уигри и свакодневном животу;
одржава равнотежу у различитим кретањима;
коригује сопствено држања тела на основусавета наставника;
правилно држи тело;
правилно подиже, носи и спушта терет;
изведе кретања, вежбе и саставе уз музичку пратњу;
изведе дечји и народни плес;</td>
<td colspan="2">ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ</td>
<td>Основни садржаји
Вежбе за развој снаге са и без реквизита
Вежбе за развој покретљивости са и без реквизита
Вежбе за развој аеробне издржљивости
Вежбе за развој брзине и експлозивне снаге
Вежбе за развој
координације
Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности</td>
</tr>
<tr>
<td></td>
<td>Атлетика</td>
<td>Техника трчања
Истрајно трчање
Скок удаљ згрчном техником Бацање лоптице иззалета
Скок увис прекорачном техником</td>
</tr>
</table>

користи терминологију вежбања; поштује правила понашања на вежбалиштима; поштује мере безбедности токомвежбања; одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима; примени правила игре; навија и бодри учеснике у игри на начин којим никога не вређа; прихвати победу и пораз као саставни део игре и такмичења; - уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања и у другим ситуацијама;	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ	Спортска гимнастика	Вежбе на тлу: вежбе и комбинације Прескоци и скокови Вежбе у вису, вежбе у упору и вежбе и вежбе променама висова и упора Вежбе равнотеже на шведској клупи и ниској греди
		Основе тимских, спортских и елементарних игара	Између четири ватре Мини - рукомет Фудбал – „мали фудбал”
		Плес и ритимика	Вежбе са вијачом Вежбеса лоптом Народно коло „Савилас е бела лоза винова” Народно коло из краја у којем се школа налази
- правилно изводи и контролише покрете у различитим кретањима; прати промене у тежини и висини код себе и других;		Пливање	Прилагођавање на водену средину и основна обука пливања
		Полигони	Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима

препозна здравствено стање када не треба да вежба; примењује хигијенске мере пре, у току и након вежбања и другим животним ситуацијама; уредно одржава простор у коме живи иборави; - користи здраве намирнице у исхрани; повезује различита вежбања са њиховим утицајем на здравље; препозна лепоту покрета у вежбању; - се придржава правила вежбања; - вреднује сопствена и туђа постигнућа у вежбању		Култура вежбања и играња	Основна правила: Између четири ватре, Мини-рукомета и Фудбала Понашање према осталим учесницима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе)
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА		Чување и одржавање материјалних добара Постављање, склањањеи чување справа и реквизита неопходних за вежбање „Ферплеј” (навијање, победа, пораз) Породица и вежбање Вежбање као део дневних активности
		Здравствено васпитање	Моје срце – пулс Дисањеи вежбање Хигијена простора за вежбање Значај воћа и поврћа у исхрани Значај воде за организам и вежбање Поступање у случају повреде

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕПРОГРАМА

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних и ваншколских организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода овог васпитно- образовног подручја које се састоји из три предметне области:

– физичке способности,

– моторичке вештине, и

– физичке и здравствене културе.

Већина исхода у програму је развојног карактера и протежу се кроз цео први циклус основног образовања и васпитања, узимајући у обзир узраст ученика и сензитивне периоде развоја физичких способности.

Програм трећег разреда базиран је на континуираном развијању знања, вештина, ставова и вредности.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су важан део и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани исходи представљају резултат учења на крајусваког разреда, па је при планирању рада потребно одредити временску динамику у односу на остваривање одређених исхода током школске године.

Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Предмет се реализује кроз 108 часова практичне наставе. Број часова датих наставних тема планира се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе физичког и здравственог васпитања, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

• Ниво ангажованости (активност) и однос ученика према обавезама у Физичком и здравственом васпитању који обухвата:

– вежбање у адекватној спортској опреми;

– активно учествовање на часовима Физичког и здравственог васпитања;

– вежбање и играње у слободно време.

• Приказ два комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), без реквизита.

• Постигнућа у моторичким вештинама.

• Индивидуални напредак ученика.

Индивидуални напредак сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом вредновања (оцењивања) узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна достигнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе прати се и вреднује:

– познавање основних правила елементарних и спортских игара, основних здравствено-хигијенских правила вежбања и здраве исхране;

– учешће у ваннаставним активностима.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, врши се на основу посебног ангажовања у настави.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

2.7. ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену, а од трећег разреда и писану комуникацију, и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Годишњи фонд часова: 72

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стањуда:	КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ	ЈЕЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ (у комуникативним функцијама)

поздрави и отпоздрави, примењујући једноставна језичка средства; представи себе и другог; разуме једноставна питања личне природе и одговара на њих; разуме једноставна упутства и налоге и реагујена њих; - саопшти једноставна упутства и налоге;	ПОЗДРАВЉАЊЕ ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ	Реаговање на усмени и писани импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично); усмено и писано изражавање прикладних поздрава. Слушање једноставних текстова у којима се неко представља; представљање себе и других особа, присутних и одсутних.
разуме позив на заједничку активност и на прикладан начин реагује на њега; упути позив на заједничку активност; разуме кратке и једноставне молбе и реагујена њих;	РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	Слушање налога и упутстава и реаговање на њих; давање једноставних упутстава (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично).
упути кратке и једноставне молбе; искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин; разуме једноставно исказане честитке и одговори на њих;	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕУ ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	Слушање једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење...); упућивање и прихватање/одбијање позива на заједничку активност коришћењем најједноставнијих израза.

упути једноставне честитке; разуме и примењујући једноставна језичка средства, наведе најуобичајеније активности које се односе на прославе рођендана и празника; препозна и именује бића, предмете и места из непосредног окружења; разуме једноставне описе бића, предмета и места; опише бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; изрази основне потребе, осете и осећања једноставним језичким средствима; разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих; тражи и пружи једноставна обавештења о положају у простору;	ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	Слушање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање усменог и писаног одговора на исказану молбу коришћењем најједноставнијих језичких средстава; упућивање молби, исказивање захвалности и извињења.
	ЧЕСТИТАЊЕ ПРАЗНИКА, РОЂЕНДАНА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА	Слушање једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких пригодних честитки.
	ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	Слушање једноставних описа бића, предмета и места у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим

- разуме и саопшти једноставне исказе који се односе на хронолошко и метеоролошко време; разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање; разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих; тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима; разуме једноставне текстове у којима	ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	карактеристикама; давање кратких описа бића, предмета и места; тражење и давање информација у вези са описом бића, предмета и места. Слушање текстова у којима се на једноставан начин описује положај у простору; усмено и писано тражење и давање информација о положају у простору коришћењем најједноставнијих језичких средстава.
	ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	Слушање једноставних исказа у вези са хронолошким временом и метеоролошким приликама; усмено и писано тражење и давање информација о хронолошком времену и метеоролошким приликама коришћењем најједноставнијих језичких средстава.
се описујурадње и способности у садашњости; размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију;	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/ НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/ НЕПОСЕДОВАЊА	Слушање текстова с једноставним исказима за изражавање припадања /неприпадања и поседовања/ непоседовања и реаговање на њих; усмено и писано исказивање припадања/ неприпадања и поседовања/ непоседовања коришћењем најједноставнијих језичких средстава.

опише радње и способностикористећи једноставна језичка средства; разуме и саопшти једноставне исказе који сеодносе на бројеве и количине.	ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/ НЕДОПАДАЊА	Слушање текстова с једноставним исказима за изражавањедопадања/ недопадања и реаговање на њих; усмено иписано исказивање слагања/ неслагања, допадања/недопадања коришћењем најједноставнијих језичких средстава.
	ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	Слушање једноставних исказа који говоре о радњама и способностима у садашњости; описивање радњи и способности у садашњости, постављање питања и одговарање на њих, усмено и писано, коришћењем најједноставнијих језичких средстава.
	ИЗРАЖАВАЊЕ БРОЈА И КОЛИЧИНЕ	Слушање једноставних исказа који говоре о броју и количини нечега; саопштавање броја и количине, постављање питања и одговарање на њих, усмено и писано, коришћењем најједноставнијих језичких средстава.
Кључни појмови садржаја: комуникативни приступ, функционална употребајезика, интеркултурност.		
Комуникативна функција	**Језички садржаји**	

ПОЗДРАВЉАЊЕ	*Hi/Hello, how are you today? I'm fine, thank you, and you?I'm very well, thanks./Not great.* *Good morning/afternoon/evening/night.* *Goodbye./Bye. See you later/tomorrow/on Monday. Have a*
ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА ОСЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	*Hi, I'm Andrija. Hello, I'm Alex. How old are you? I'm (nine).I'm in Year 3. Where are you from? I'm from Serbia. How doyou spell your name? It's A-N-D-R-I-J-A. Have you got any brothers or sisters? Yes, I have/I've got one sister. No, I'm anonly child. How many aunts/ uncles have you got? This is my cousin/sister Vanja. Nice to meet you. Nice to meet you, too. What's* *your/his/her/their address? It's 12, Zvezdarskih jelki Street, Belgrade. What's your/his/her/their phone number? It's oh/zero-six-four-double five/five-five... I'm 10 today. How old is your mum/dad? She/He's 32. Where are your parents today?Are they at work? No, they're at home.* *Are your friends at school now? Yes, they are. This is my friend Ana. She's/She is in my class. That's Tea's dog. Its name is Spot. This is our teacher, Mr/Miss/Mrs Jones. Thatis Mr Turner. He's/He is a policeman. Who are those children? They're our neighbours. What are their names?* *Pavle and Milica. Who's the boy in the picture? It's my Brazilian pen pal, Bruno. Tell me about your*
РАЗУМЕВАЊЕ ИДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	Listen, point and repeat. Listen again. Match the words withthe things/people in the picture. Order the lines. Ask and answer questions about the photo on page 38. Spell your name. Ask your friend to spell his/her name. Write/Circle the letters/numbers. Write/Say true or false. Complete the sentences/dialogue. Complete the table with ticks and crosses. Read the story. Read and check. Think of a place/person. Come and help! Wait and see! Watch out! Hurry up! Close/Open the door/a window, please! Smile! It's my/your/Oliver's turn!
ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕУ ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	*Can we meet on Saturday and play football? I'm sorry, I've got a music class on Saturday, but we can meet on Sunday. Really? Sunday is ok for me too! Great! See you at the park!*

	It's hot today. Let's go to the beach! Sorry, but I can't swim!I'm very tired. Let's go home! Come and meet my friends! Listen to the music!
ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	*Can you spell that again, please?/Can you write it on the board, please? Can/May I read the story? Of course you can.* *Can/May I sit here, please? No, it's Nina's seat. Can/May I borrow your dictionary? Yes, here you are.* *Thank you/Thanks. You're welcome. Thanks for your help*.
ЧЕСТИТАЊЕ ПРАЗНИКА, РОЂЕНДАНА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА	*Welcome to my birthday party! Happy birthday to you! Thanks! How many candles are there on your birthday cake? Happy New Year!/ Merry Christmas!/Happy Valentine's Day!/Happy Easter! Thanks, same to you! Let's have a party. Let's celebrate! What do you do on New* *Year'sDay? We open our presents and watch films about Santa Claus and his reindeer. At Easter we decorate Easter eggs. Children dress up for Halloween. Look at the fireworks!*

ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА ИПОЈАВА	Who's this? It's Johnny Depp, my favourite actor. He's American. That's a photo of my family. Look, they're all smiling. How many teeth has your baby brother got? What colour are his eyes? I've/I have got two hands. She's/She hasgot black hair. He's/He has got big ears. She's/ She is tall andslim. My dad's new car is fast and cool. What are these? They're my new felt tip pens. Belgrade is the capital of Serbia.Our city is old, but very nice. There are a lot of beautiful mountains and lakes in my country. What's the capital of England? London buses are red, but its taxis are black. Whereare you in this photo? I'm in Sydney, it's a big city in Australia. There are a lot of strange animals and funny birds.

ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	She's tired/bored. She wants to go home. Is he hungry/thirsty? Does he want a sandwich/a glass of orange juice? They're not cold, they're hot! Are you OK? Is he happy? No, he's sad. His dog is lost.
ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	They're at the cinema/museum. Where's your brother? He'sin bed. Where's my English dictionary? It's here on my desk.Where are my trainers? They are over there, under the bed. Where's the Statue of Liberty? It's in New York. The London
ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	What time is it? It's twelve (o'clock). It's a quarter to/past twelve. It's half past twelve. What day is it today? It's Wednesday. It's a nice, sunny day. Is it snowy? No, but it's rainy and windy today. I've got a basketball game at a quarter to four/on Saturday.

ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/ НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/ НЕПОСЕДОВАЊА	It's Alex's guitar. Is that Anna's bag? These are not their jackets. Sophie's mum and dad have got/have a big house. Myfriend hasn't got/ doesn't have any brothers or sisters. Have you got/Do you have a bike? Присвојни придеви my, your… Показне заменице – this/that, these/those Have got/Have за изражавање припадања/поседовањаСаксонски генитив са именицама у једнини **(Интер)културни садржаји:** породица, пријатељи,однос према својој и туђој имовини.
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/ НЕДОПАДАЊА	Does he like music? Yes, he loves it./No, he doesn't. Who's your favourite tennis player? What's your favourite hobby? It's an amazing poster! Those computer games are fantastic!

ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	My brother can play football, but he can't act. How manylanguages can your dad speak? Can you play the guitar? Ican't ride a bike. We are late for our school bus. Look! She's/She is wearing a dress. Is he wearing jeans? Yes,he is. No, he isn't. What are you doing? I'm/I am eating a biscuit. What are they doing? They are not/aren't playing, they're watching TV.
ИЗРАЖАВАЊЕ БРОЈА И КОЛИЧИНЕ	How many children are there in your class? There are 11 boysand 14 girls. How many classes have we got today? We've gotfour classes. Her granny is 65.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења за стране језике у првом циклусу основног образовања и васпитања усмерен је на развој функционалних знања и заснован је на комуникативно дефинисаним исходима учења, односно активностима које ученик успешно реализује користећи страни језик. Језичке активности слушања, читања, (раз)говора и писања у програму наставе и учења посматрају се интегративно, као нераздвојиве компоненте аутентичне комуника-ције појединца у било којој говорној заједници.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Приликом планирања наставе и учења треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учењавеома је важно узети у обзир да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета. Садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вешти- на. Полазећи од исхода, односно онога што је ученик у стању да оствари у различитим врстама и видовима комуникације (усмене, писане и невербалне), формално и садржински централну пози- цију програма наставе и учења заузимају управо комуникативне функције. На основу комуникативних функција дефинисане су је- зичке активности помоћу којих се оне могу остварити, а које, од трећег разреда, укључују постепено усавршавање способности разумевања говора, разумевања писаног текста, интерактивног усменог и писаног изражавања. Захваљујући цикличној и конти- нуалној концепцији програма, комуникативне функције се пре- носе, усвајају и увежбавају током читавог образовног циклуса, с растућим степеном сложености.

Исходи, комуникативне функције и језичке активности дефинисани су као опште лингвистичке категорије, и стога су за све стране језике идентични искази. Како би се, међутим, исходи, функције и активности операционализовали, понуђени су и примери језичких садржаја, и то за сваки поједи- начни страни језик. Њима се илуструју неке од најфреквентнијих и узрасно најадекватнијих могућности за вербалну реализацију комуникативних функција.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерен ка исходима указује на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ постепено води наставника од исхода икомуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавајуученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике у атмосфери заједништва и међусобне сарадње; говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика; наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке, укључујући њене културолошке и васпитне елементе, као и елементе социјализације.

2.8. ДИГИТАЛНИ СВЕТ

Циљ наставе и учења предмета Дигитални свет јесте развијање дигиталне компетенције ученика неопходне за безбедну и правилну употребу дигиталних уређаја за учење, комуникацију, сарадњу и развијање основа алгоритамског начина размишљања.

БРОЈ ЧАСОВА: 36 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: – унесе текст (речи и реченице) помоћу физичке и/или виртуелне тастатуре у програму за обраду текста; – селектује и измени (обрише, дода) текст;	**ДИГИТАЛНО ДРУШТВО**	Унос краћег текста помоћу физичке и виртуелне тастатуре (функције Shift, Enter, Space bar, Caps Lock, Delete, Backspace тастера). Селектовање и основно едитовање текста (брисање, додавање).

– именује, сачува и поново отвори текстуалну датотеку; – допише текст на слику коришћењем едитора за текст у програму за обраду слике; – именује, сачува и поново отвори графичку датотеку; – објасни својим речима сврху коришћења прегледача и претраживача за приступ садржајима светске мреже; – осмисли кључне речи на основу којих ће на интернету тражити потребне дигиталне садржаје; – објасни својим речима на који начин се формирају резултати претраге интернета; – објасни својим речима због чега треба критички прићи садржајима који се налазе на интернету; – објасни својим речима због чега је неопходно да дигиталне садржаје пронађене на интернету користимо на етички начин; – наведе примере дигитализације у свакодневном животу током којих се стиче утисак да се дигитални уређај понаша интелигентно; – објасни шта је дигитални углед и како се он изграђује;	**БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА** **АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА**	Чување текстуалног документа, именовање и поновно отварање. Додавање текстуалног објашњења на слику, чување, именовање и поновно отварање. Претраживање интернета (прегледачи, претраживачи, кључне речи, информисаност о томе како су резултати претраге одабрани и рангирани; критички однос према резултатима претраге). Етичко коришћење туђих дигиталних материјала. Коришћење технологије ван школе-примери дигитализације у свакодневном животу у чијој је основи вештачка интелигенција. Дигитални углед. Усклађеност дигиталних садржаја са узрастом корисника. Дигитално насиље. Примерена комуникација у дигиталном окружењу. Израда личног плана коришћења дигиталних уређаја. Осмишљавање алгоритама са гранањем који води до решења једноставног проблема. Оператори поређења и аритметички оператори. Креирање рачунарског програма у визуелном програмском језику.

– одабира дигиталне садржаје на основу ПЕГИ ознаке у складу са својим узрастом; – препозна дигитално насиље и реагује на одговарајући начин; – направи лични план коришћења дигиталних уређаја уз помоћ наставника; – означи начин комуникације путем интернета који највише одговара контексту у коме се комуникација дешава; – решава алгоритамски једноставан проблем у визуелном програмском језику чије решавање може да захтева понављање (програмски циклус); – утврди шта је резултат извршавања датог једноставног алгоритма/програма који садржи понављање; – уочи и исправи грешку у једноставном алгоритму/програму који садржи понављање; – решава алгоритамски једноставан проблем у визуелном програмском језику чије решавање може да захтева гранање; – наведе неке од оператора поређења (мање, веће и једнако) и у конкретном примеру предвиди резултат њиховог извршавања (тачно, нетачно);		Анализа постојећег програма креираног у визуелном програмском језику и тумачење функције блокова од којих је сачињен. Уочавање и исправљање грешака у програму.

– наведе аритметичке операторе (+, -, * и /) и у конкретном примеру предвиди резултат њиховог извршавања; – примени блокове оператора поређења при креирању програма у визуелном програмском језику, који садрже гранање; – објасни потребу употребе гранања и понављања у програмима својим речима.		

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет Дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика трећег разреда основне школе. Програм наставе и учења за трећи разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет Дигитални свет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика, који су груписани у три наставне теме: Дигитално друштво, Безбедно коришћење дигиталних уређаја и Алгоритамски начин размишљања.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи – глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Дефинисани исходи олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наведене исходе потребно је остварити са различитим нивоима расположивости дигиталних уређаја намењених за коришћење од стране ученика. Наставник треба да реализује наставу у кабинету за Информатику и рачунарство и омогући ученицима да користе рачунаре на начин који директно доприноси остваривању дефинисаних исхода учења. Препорука је да два ученика користе један рачунар како би се развило вршњачко учење, делила одговорност и развијао тимски рад. Вероватно је да ученици имају искуства са коришћењем дигиталних уређаја. Од изузетног је значаја да та искуства наставник увиди и уважи. Ученици могу бити вешти корисници технологије, али то не значи да су и компетентни у овој области. У том смислу, наставник има слободу да наставу организује у складу са техничким могућностима, предзнањима и потребама својих ученика.

Током реализације наставе, рад наставника мора бити континуирано усмерен ка смањивању дигиталног јаза. Важно је да наставници помогну ученицима који немају могућност приступа технологији од куће тако што ће их, у кабинету за Информатику и рачунарство, повезати са ученицима који су дигитално спретни и радити на поспешивању вршњачког учења. Обавезивање ученика да користе наставне материјале за које им је потребан приступ интернету од куће неправедно је према онима који га немају. За такве ученике наставник мора да обезбеди алтернативу – могућност приступа школским дигиталним уређајима, пре или после наставе.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на процес учења и достизање исхода учења вреднују се процес и продукти учења. Устаљене методе процене постигнућа ученика, које наставници примењују у другим обавезним предметима и изборним програмима, могуће је примењивати и у настави овог предмета. Ипак, изазови попут чињенице да процена постигнућа заснована само на резултатима практичних задатака које ученици раде није довољан показатељ онога што они знају и умеју, или да је, при сарадничком раду, врло тешко идентификовати допринос сваког појединца, доводи до потребе за издвајањем неколико техника које се посебно препоручују за примену у оквиру предмета Дигитални свет (превасходно зато што у највећој мери корелирају са његовом природом):

– самопроцена: неговање праксе исказивања рефлексивних коментара током представљања онога што су урадили прилика је за развој самоувида и саморегулације у учењу и основа за процену властитог постигнућа ученика;

– вршњачка процена: ова врста процене постигнућа ученика природно се надовезује на процес самопроцене – ученици раде у пару или групи на истом задатку и имају могућност да, делећи одговорност, стварају и исправљају решења, те пружају конструктивне повратне информације. (Ова метода широко је распрострањена у ИТ индустрији од стране професионалних програмера (програмирање у пару) и лако ју је превести у учионицу.);

– отворена питања: знање ученика о концептима који су обухваћени програмом неће увек бити лако уочљиво. Постављање отворених питања један је од начина на који наставник може да процени постигнућа својих ученика, али и да допринесе продубљивању њиховог разумевања конкретног концепта.

– Већ знам – Желим да научим – Научио/ла сам: коришћење рубрика за идентификацију онога што већ знају, шта желе да науче и, накнадно, онога што су научили, корисна је техника коју ученици могу да користе за подршку самосталном учењу, а наставник за процену њихових постигнућа.

Примењујући предложене методе процене постигнућа ученика наставник креира и конзистентно гради персонализовано и подстицајно образовно окружење. Он прати постигнућа ученика из улоге активног посматрача и ментора. Избегнута је формална ситуација процењивања (наставник не прозива и не пропитује ученике), чиме је ниво стреса ученика битно смањен (потенцијално и елиминисан). Јачање самопоуздања ученика и саморегулације у учењу посебна је добробит која произилази из наведеног.

3. ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

3.1. ВЕРСКА НАУКА – ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС

Годишњи фонд часова: 36

Недељни фонд часова: 1

ТЕМА (наставне јединице)	ЦИЉ	ИСХОДИ По завршетку теме ученик ће:	ПРЕПОРУЧЕНИ САДРЖАЈИ ПО ТЕМАМА	НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

I – УВОД Свет је створен за тебе, чувај га! – уводни час	Упознавање ученика са садржајем предмета, планом и програмом и начином реализације наставе Православног катихизиса; Мотивисање ученика за похађање верске наставе	*Когнитивни аспект:* моћи да сагледа садржаје којима ће се бавити настава Православног катихизиса у току 3. разреда основне школе; моћи да уочи какво је његово предзнање из градива Православног катихизиса обрађеног у претходном разреду школовања. *Афективни аспект:* ученик ће бити мотивисан да активно учествује на часовима верске наставе	Упознавање са садржајем програма и начином рада	Катихизација као литургијска делатност-заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика. Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“), већ као настојање да се учење и искуство Цркве лично усвоје и спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве. На почетку сваке наставне теме ученике би требало упознати са циљевима и исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривања програма рада, као и са начином вредновања њиховог рада. Врсте наставе
II – БОГ СТВАРА СВЕТ И ЧОВЕКА Свето Писмо нам сведочи о настанку света	пружити ученицима основна знања о учењу Цркве о стварању света; омогућити ученицима да разумеју да Бог ствара природу и човека, јер жели да их воли и да буде	*Когнитивни аспект:* препознати неке елементе библијске повести о стварању света; моћи да препозна и именује иконе на којима су представљени дани стварања света, на основу библијске повести;	Појам Светога Писма као књиге откривења Стварање невидљивог света-духовних сила - анђела Библијско	

	са њима заједно;			Настава се реализује кроз следеће облике наставе: теоријска настава (34 часова)

Света некада уопште није било (1. и 2. дан стварања) Све је биље створено и Сунцем обасјано (3. и 4. дан стварања) Све врви од живота (5. и 6. дан стварања) Створен сам да личим на Бога	Пружити ученицима могућност да разумеју да је човек у природној вези са свим оним што је Бог претходно створио, али да се разликује од свих створених бића; Објаснити ученицима да је човек икона Божја (сличан Богу) зато што је створен као слободна личност и једини позван да буде домаћин света; Омогућити ученицима	моћи да увиди да је свет скуп конкретних врста живих бића која су уједињена, једна другима потребна и да она чине велику заједницу љубави – Цркву; моћи да објасни да је свет створен љубављу Божјом; моћи да разуме да се права слобода изражава као љубав према другим људима, природи и Богу; уочити да је човек сличан Богу. *<u>Афективни аспект:</u>* бити подстакнут да развија љубав према ближњима, природи и Богу; развијати жељу и свест о	казивање о стварању света по данима Стварање човека Песма „Молитва“ Бранко Радичевић(песник се диви Божјем стварању и моли благослов...) Прича „Паче“ А. Солжењицин	практична настава (2часа) <u>Место реализације наставе</u> Теоријска настава се реализује у учионици; Практична настава се реализује у цркви – учешћем у литургијском сабрању; <u>Дидактичко методичка упутства за реализацију наставе</u> Уводне часове требало би осмислити тако да допринесу међусобном упознавању ученика, упознавању ученика с циљевима, исходима, наставним садржајима, али и тако да наставник

	да увиде разлику између Бога и створене природе.	важности бриге према ближњима и природи.		стекне почетни увид у то каквим предзнањима и ставовима из подручја Православног катихизиса, група располаже. Реализација програма требало би да се одвија у складу с принципима савремене активне наставе, која својом динамиком подстиче ученике на истраживачки и проблемски приступ садржајима тема. У току реализације стављати нагласак више на доживљајно и формативно, а мање на сазнајно и информативно. Квалитет наставе се постиже када се наставни садржаји реализују у складу са савременим педагошким захтевима у погледу
III – БОГ НАС ВОЛИ Бог ствара свет из љубави Бог, људи и природа Свет не може без Бога Бог се брине о свету Божићни весници	Омогућити ученику да увиди да је Бог створио свет из љубави; Омогућити ученику да увиди да се Бог брине о свету; Омогућити ученику да разуме да је Бог из бриге према свету и човеку послао свога Сина у свет.	*Когнитивни аспект:* знати да је Бог створио свет из љубави и да објасни како зна да Бог воли свет; препознати да Бог брине о свету и да наведе примере Божјег старања о свету; увидети кроз своје креативне способности да је човек сличан Богу; увидети да Бог жели да свет постоји вечно; увидети да су Бог, људи и природа	Прича „Шишарка“ или прича „Себични џин“ О. Вајлд (са правим крајем, кад се појављује Христос...) Прича Св. Владике Николаја о томе како је Господ са Богородицом избавио пастира Давида из невоље (кад је заспао у пећини а змија му легла на груди...)	

		различити, али да нису потпуно раздељени; увидети различитост која постоји		

		између Бога и створеног света; знати да је Бог из бриге према свету и човеку послао свога Сина у свет; упознати улогу анђела као сарадника Божјих у старању о свету; уочити да је свет смртан ван заједнице са Богом; упознати сдржај молитве Анђелу чувару; усвојити текст и мелодију песме „Анђели певају“.	кад је одрастао Цар Давид је описао Богородицу и Христа у псалму „Љубавна песма“, М. Данојлић (о маслачку и облачку) Јављање анђела Богородици; Јављање анђела Јосифу; Сусрет Богородице и Јелисавете; Јављање анђела пастирима; Јављање анђела мудрацима; Анђео јавља	употребе разноврсних метода, облика рада и наставних средстава. Имаући у виду захтеве наставног програма и могућности транспоновања наставног садржаја у педагошко дидактичка решења, наставник би требало да води рачуна и о психолошким чиниоцима извођења наставе – узрасту ученика, нивоу

		Афективни аспект: бити подстакнут да развија свест о томе да је важан зато што га воли Бог и његови ближњи ; бити подстакнут да се труди да воли све људе (чак и оне од којих је веома различит).	Јосифу да склони породицу у Египат; Молитва Анђелу чувару; Песма: „Анђели певају“.	психофизичког развоја, интересовањима, склоностима, способностима и мотивацији ученика. У остваривању савремене наставе наставник је извор знања, креатор, организатор и координатор ученичких активности у наставном процесу. Настава је успешно реализована ако је ученик спреман да Цркву схвати као простор за остваривање своје личности кроз заједничарење са ближњима и Тројичним Богом који постаје извор и пуноћа његовог живота. **Евалуација наставе** Евалуацију наставе (процењивање успешности реализације наставе и остварености
IV – ЗАЈЕДНИЦА БОГА И СВЕТА КРОЗ ЧОВЕКА Човек домаћин и свештеник у свету Свети Сава	Пружити ученицима основ за разумевање да се лични однос са Богом остварује кроз служење Богу и ближњима; Пружити ученицима основ за	*Когнитивни аспект:* уочити да је човек посредник између Бога и природе и да Бог са природом разговара преко човека; проширити своје знање о служењу Светога Саве Богу и нашем народу; уочити да нема љубави без	Прича „ Три дрвета“(Ова прича је и Божићна и Васкршња) Подизање задужбина – најзначајније задужбине Светога Саве и Светог Симеона	

	разумевање да	служења ближњима;		задатака и исхода наставе) наставник ће остварити на два начина: процењивањем реакције ученика или прикупљањем коментара ученика путем анкетних евалуационих листића; провером знања које ученици усвајају на часу и испитаивањем ставова;
Свети Сава брине о нама Радост служења	природи и човеку вечно постојање дарује Бог; Омогућити ученику да увиди да су светитељи најбољи пример односа човека са Богом; Пружити ученицима основна знања о о Светоме Сави као нашем примеру служења.	упознати библијску повест о Христовом служењу Апостолима. *Афекшивни асйекш:* бити подстакнут да љубав препознаје као служење; знати да кроз чињење дела љубави према ближњима, постаје сличан Христу и светитељима Божјим.	Мироточивог Јеванђељско казивање о Христовом служењу – прање ногу апостолима и Тајна вечера Прича: Доброчинство – најлепши начин да постојиш, из књиге «Мали анђео», Н. Витошевић.	Оцењивање Непосредно описно оцењивање ученика може се вршити кроз: усмено испитивање; писмено испитивање; посматрање понашања ученика; Оквирни број часова по темама Увод – 1

V – ЛИТУРГИЈА-ПРЕОБРАЖЕНИ СВЕТ Наши дарови благодарности (опис н.ј. - твар у Литургији) Литургија - преображај света Литургија – молитва за спасење човека и света Васкресење Лазарево Васкрсење Христово	Ученицима пружити основ за разумевање да хлеб и вино – наши дарови - представљају свет у малом; Ученицима пружити основ за разумевање разлога приношења Богу хлеба и вина на Литургији; Пружити основ за разумевање да се на Литургији молимо за спасење целога света; Омогућити ученицима да увиде да се на Литургији остварује спасење човека и света; Ученицима пружити основ за	*<u>Когнитивни аспект:</u>* препознати да је Литургија захвалност Богу; уочити да се захвалност Богу показује кроз наше дарове; уочити да наши дарови хлеб и вино представљају свет у малом; увидити везу Литургије и спасења човека и света; проширити своја знања о празнику Васкрсења; увидити шта за створену прируду значи Христово Васкрсење; усвојити текст и мелодију песме *„Људи ликујте“* *<u>Афективни аспект:</u>* бити подстакнут да учествује на Литургији како би показао Богу да жели да буде у	Твар у Литургији – хлеб и вино Песма“Како настаје хлеб“ Лидија Поповић Твар у Литургији – тамјан, уље, восак, вода, врба, бадњак, јаје, жито, грожђе... Прича о удовичиној лепти Велика Јектенија Прича „Мудри чобанин“ Патријарх српски Иринеј Гавриловић(прича о причешћу) Библијско казивање о	Бог ствара свет и човека – 7 Бог нас воли – 7 Заједница Бога и света кроз човека– 6 Литургија – преображени свет – 7 Човек и природа - 6 Евалуација – 1+1

	разумевање да нас Христос толико воли да је дао свој живот за нас и да је васкрсао да победи смрт за нас.	заједници са Њим; бити подстакнут да у себи развија осећај захвалности према Богу и својим ближњима.		
	нас и да је васкрсао да победи смрт за нас.		васкрсењу Лазара Казивање о женама мироносицама на Христовом гробу ((„Зашто тражите живога међу мртвима“) Васкршња прича „ И жовотиње“ Зинаида Хипијус	
VI – ЧОВЕК И ПРИРОДА **Све чека на љубав човека** **Чувамо дарове Божије љубави** **Стварање света у православној иконографији**	Ученицима пружити неопходно знање да разумеју да је човек одговоран за очување природе; Омогућити ученицима да увиде на које све начине људи данас уништавају природу, тј. да увиде да	*Когнитивни аспект:* препознати личну одговорност за творевину; увидити да се загађењем наше околине, загађује цео свет; увидити да се на православним иконама стварања света и човека, приказује зависност	Поучне приче: „Свети Власије благосиља животиње“ „Игуман и медвед“ „Необична лађа“ (Свети Елије и крокодил) „Свети Серафим и медвед“ Песма „ Радуј се“ М. Одаловић	

Икона света створеног за мене	загађење природе потиче од човека; Омогућити ученицима да разумеју да је човек позван од Бога да брине о природи; Упознати ученике са примерима изражавања љубави према природи; Развијати код ученика скромност; Установити обим и квалитет знања стечених у току школске године из Православног катихизиса.	природе од човека; препознати представе које приказују догађаје везане за стварање света; уочити у којој мери је напредовао и савладао градиво Православног катихизиса трећег разреда основне школе. *Афективни аспект:* бити подстакнут на очување природе и своје животне средине; бити подстакнут да гледа на природу као на Божју творевину; Ученици ће бити подстакнути да уреде школски простор изабраним радовима везаним за стварање и очување света	Израда иконе Израда стрипа	

КОРЕЛАЦИЈА С ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА / МОДУЛИМА:

1. Српски језик и књижевност
2. Математика
3. Познавање природе и друштва
4. Музичка култура
5. Ликовна култура
6. Грађанско васпитање

3.2. ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ учења програма грађанског васпитања је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима иправима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва.

ГОДИШЊИ ФОНД ЧАСОВА: 36

ИСХОДИ По завршеном разреду ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
својим понашањем показује да прихвата различитост других; препознаје у свом окружењу примере неједнаког посту-пања према некој особи или групи на основу неког њиховог личног својства; се понаша на начин који уважава сопствене и туђе потребе, права и осећања у свакодневним ситуацијама; препознаје примере солидарности у свом окружењу, причама, филмовима; укаже вршњацима на особе или групе у свом окружењу		**Различитост** Живот у заједници у којој би сви људи били исти (по полу, узрасту, вери, националности, образовању, интересовању) Различитост као богатство једне друштвене заједнице Отвореност и затвореност за различитости Различитости у нашој локалној заједници **Равноправност мушкараца и жена** Уважавање разлика уз једнака права, одговорности и могућно-сти Дечаци и девојчице –

којима је потребна помоћ и подршка; објасни разлику између саосећања, солидарности и сажаљења на датом примеру; укаже на упрошћено, поједностављено, генерализовано и нај- чешће нетачно приказивање некога на приказаним примерима; наведе неколико институција у свом окружењу које брину о потребама и правима грађана, посебно деце; наведе шта би волео да има у својој локалној заједници што сада недостаје; тражи помоћ у ситуацијама кршења својих или туђих права; наведе једно удружење грађана у свом окружењу и опише чиме се бави; опише на које све начине деца његових/њених година могу да брину о својој локалној заједници; пажљиво слуша саговорника, слободно износи мишљење, образлаже идеје, даје предлоге и прихвата да други могу имати другачије мишљење;	**ЉУДСКА ПРАВА** **Сви различити, а сви равноправни**	сличности и разлике, иста права и могућности **Осетљиве друштвене групе** Групе којима је услед специфичних разлика потребна додатна подршка како би имале исте шансе и могле равноправно да се укључе у живот заједнице и остваре своје потребе и права **Стереотипи и предрасуде** Упрошћено, поједностављено, генерализовано и најчешће нетач- но приказивање некога (сви дечаци су, све девојчице су, сви Роми су) Негативно мишљење појединаца о некоме ко се не познаје довољно Стереотипи и предрасуде као основ за дискриминацију **Дискриминација** Неједнако поступање према особи или некој групи на основу неког њиховог личног својства (пол, узраст, вера, националност, образовање, инвалидитет), што за последицу има нарушавање њихових права и достојанства Једнако поступање према неједнакима као вид дискриминације Етикетирање, ружни надимци као вид дискриминације

испољава заинтересованост за сарадњу и учешће у групном раду; заједно са осталим ученицима учествује у проналажењу особа којима је потребна помоћ, у изради плана и реализацији акције, њеној промоцији и вредновању	**ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО** **Ја и други у локалној заједници**	**Локална заједница** Место где грађани задовољавају највећи број својих потреба и остварују највећи број својих права Потребе и права које деца задовољавају у локалној заједници за образовањем, здравственом заштитом, одмором, игром, уче-ствовањем у спортским, кулурним и уметничким активностима **Комуналне услуге** Услуге од општег интереса за све грађане локалне заједнице вода, превоз, путеви, паркинг, отпад, осветљење, паркови, пијаце, димничари **Институције и организације** Локалне заједнице у области обра- зовања, културе, здравља, спорта и рекреације, очувања околине, безбедности, верске организације Активности и допринос удружења грађана у локалној заједници **Наша локална заједница** Брига наше локалне заједнице о потребама и правима својих грађана, Брига наше локалне заједнице о деци различитих својстава (пол, узраст, сиромаштво, здравље)

		Доступност садржаја у нашем окружењу слепим или глувим особама, родитељима са дечијим колицима или особама у инвалидским колицима (пешачки прелази, школа, дом здравља, продавница, превоз) Брига деце о својој локалној заједници – о отпаду, биљкама и животињама, споменицима културе, уметничким делима, потро- шњи воде, пружање помоћи онима којима је то потребно Удружење грађана у нашем окружењу некад и сад
	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ **Снага узајамне помоћи**	**Солидарност** Потреба узајамне бриге и одговорности међу људима Лажна солидарност Разлика између саосећања, сажаљења и солидарности Примери акција солидарности у нашој локалној заједници (мобе, добровољно давање крви и хуманитарне акције за лечење боле- сних, СМС акције прикупљања новца) Ситуације у којима свакоме може бити потребна помоћ (болест, сиромаштво, ратови, поплаве, земљотреси, пожари, миграције) Медији као подршка солидарности **Волонтирање** Добровољно ангажовање појединаца и група у пружању

		помоћи људима, животињама, биљкама Мотиви волонтера – веровање у снагу узајамне помоћи, чо-векољубље и хуманост Волонтерске акције ученика/ученица школе у локалној заједници (чишћење јавних површина, сађење биљака, помоћ старим људима, удомљавање напуштених кућних љубимаца) Активности волонтера Црвеног крста у нашој локалној заје-дници
	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ **Акција солидарности у локалној заједници**	**Планирање и извођење акције солидарности у локалној заједници** Утврђивање коме је у заједници потребна помоћ Одређивање циља акције Припрема плана акције – подела улога, договор о роковима, начину реализације Извођење и документовање акције –видео, фотографије, тексто- ви и сл Промоција акције на нивоу школе –приказивање другим одељењима, родитељима и сл , прављење постера или паноа, објављивање прилога у школском листу Вредновање акције – чиме смо задовољни, шта је могло бити боље

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕПРОГРАМА

Изборни предмет Грађанско васпитање за трећи разред организован је, као и програми за претходна два разреда, по моделу спирале што значи да су садржаји дати у исте четири области (Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам) али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у не- посредномраду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза.

Програми Грађанског васпитања у првом циклусу, по свом циљу и концепцији, најближи су програмима обавезног предмета Свет око нас, односно Природа и друштво. Како ученици расту, повећавају се и њихове когнитивне, емотивне и социјалне способности да упознају појаве у свету који их окружује. Зато се у првом разреду проучавају појаве из најближег окружења (породица, одељење), затим у другом то је школа, а у трећем разреду програми оба предмета предвиђају проучавање појава из ширег окружења, односно локалне заједнице како се она назива у овом изборном програму. Сам појам локалне заједнице, у овом програму, се посматра као простор у коме грађани у највећој мери задовољавају своје потребе и остварују своја права, а не као дефинисана територијална површина у оквиру организације државне управе.

У трећем разреду ученици проширују свој радијус кретања и сваким даном све боље упознају своју локалну заједницу. Знају где је пошта или где су спортски терени, где се иде код лека- ра или у куповину. Међутим, недовољно познају ко је обезбедио воду, направио пут или организовао превоз људи, одношење ђубрета, сређивање парка или чишћење снега на улицама. Садржај овог програма треба да омогући ученицима да се упознају и са тим аспектом комуналног живота грађана у некој локалној заје- ници, а које се међусобно могу врло разликовати (сеоска, приградска, градска) о чему ће наставник свакако водити рачуна и прилагођавати садржај и активности. Од ученика се очекује не само да упознају локалну заједницу већ и да имају критички однос према њој, у смислу да промишљају шта све недостаје или није довољно развијено како би она у што већој мери задовољавала потребе свих грађана који ту живе (више паркова, пешачких прелаза, биоскоп, базен, тржни центар, играоница...). У тим активностима ученике треба подстицати да мисле и о потребама других, а не само о сопственим, и да јачају свест и осетљивост за специфичне разлике међу људима у заједници по полу, узрасту, здравственом стању, образовању, националности, вери. Да та осетљивост постоји показујуњихови одговори у којима се залажу да у њиховој локалној заједници буде амбуланта, звучни семафори за слепе, паркинг за инвалиде, црква или библиотека. Програм предвиђа да ученици боље упознају и различита удружења грађана којих има велики број чак и у сасвим малим срединама. Нека од њих су настала недавно (нпр. удружење љубитеља видео игара), нека имају трајање и више од једног века (нпр. удружење пчелара), нека су за забаву и задовољење неких интересовања (нпр. хор), а нека су основана из хуманих разлога (нпр. удружење Живимо заједно за

помоћ особама са сметњама у развоју). Прича о удружењима грађана има за циљ подстицање осећаја припадности заједници и спремности за удруживање са другима како би боље функционисали и боље се осећали у својој заједници. Упознавање ученика са солидарношћу и волонтирањем треба да обезбеди јачање вредности заједништва, хуманости, личне одговорности и поштовања различитости у оквиру локалне заједнице којој природно припадамо. Ученицима ће посебно бити интересантно уколико буду у прилици да се упознају са особама које су својим понашањем то и показале. На пример, може се организовати разговор са особом која је велики број пута дала добровољно крв и са особом која је примила туђу крв што јој је спасло живот. Такође, ученицима би биоинтересантан и сусрет са особом/особама које су на свом поседу изградиле азилза незбринуте животиње и о њима брину док их не удоме. Програм пружавелике могућности да се ученици током целе школске године укључују у различита дешавања у локалној заједници (традиционални вашари, посела, изложбе, дружења, смотре, фестивали, такмичења, сусрети...) и јачају везе са другим грађанима (старијим, болесним, друге вере, друге нације...).

Кроз различите активности и примере потребно је ојачати ученике да разликују саосећање, сажаљење и солидарност. Као илустрацију наводимо пример односа према слепим особама где ученицима треба да буде јасно да је саосећање кад осећамо колико им је тешко да се самостално креће улицама уз помоћ белог штапа, да је солидарност када осмишљавамо како помоћи тим лицима да се лакше крећу самостално, а да је сажаљење вид дискриминације у коме се слепе особе доживљавају као мање способне, другачије, мање вредне или јадне. Многи су примери где се дискриминација по различитом основу може довести у везу са предрасудама и стеротипима али је на овом узрасту најпогодније о томе говорити на примеру дечака и девојчица, мушких и женских послова, односа према Ромима, деци која похађају школу по индивидуалном образовном плану или имају било коју сметњу у развоју. Није неопходно да ученици у свом речнику имају речи дискриминација, етикетирање, предрасуде и стереотипи али је потребно да достигну исходе наведене у програму као што су препознаје у свом окру- жењу примере неједнаког поступања према особи или некој групи на основу неког њиховог личног својства или на примеру препознаје упрошћено, поједностављено генерализовано и најчешће нетачно приказивање некога или нечега. Ови исходи су врло важни јер подржавају развој осетљивости ученика за различите видове неуважавања и непоштовања што је основ за постизање исхода програма у следећим разредима, а који имају за циљ даље неговање друштвене свести и одговорности. Из тог разлога програм за трећи разред предвиђа акцију солидарности у локалној заједници која захтева да ученици „изађу" из школе, пронађу особе или групе којима је потребан неки вид помоћи и осмисле на који начин ће исказати своју солидарност с њима.

Грађанско васпитање је део ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и етосом школе. Овај програм корелира са предметима Српски језик,

Природа и друштво, Ликовна и Музичка култура и зато је сваки вид тематског планирања добродошао.

Како је планом предвиђено да се и у трећем разреду остварује пројектна настава, то је добра прилика да се повеже са активностима Грађанског васпитања. Пројектна настава по свом концепту у потпуности одговара природи овог изборног програма. Заједничко им је што доприносе когнитивном, афективном и социјалном развоју ученика, као и развоју међупредметних компетенци- ја. Пројектна настава има елементе проблемске иистраживачке наставе који се односе на тражење решења за неки проблем кроз тимски рад и коришћење савремених технологија. Заједничко им је и то што се предност даје процесу рада и сарадњи наспрам самих резултата. Пројектна настава од ученика захтева самостално проналажење информација, способност решавања проблема, рад у групи, критичко мишљење, доношење одлука, аргументовање, преузимање одговорности, поштовање рокова, планирање што су све захтеви и програма Грађанског васпитања, посебно у области Грађански активизам. Пројектна настава подразумева унапређивање компетенције ученика да користе савремене технологије у образовне сврхе на одговоран и безбедан начин што се уклапа са очекиваним исходима програма за Грађанско васпитање у другом разреду (безбедност у коришћењу интернета), а који треба и даље неговати.

У овом програму продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте: постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Они се могу користи у току рада на неком садржају као вид документовања процеса учења и активности ученика, при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван одељења/групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе.

За остваривање програма и достизање дефинисаних исхода врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем и начином на који организује рад у групи доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима, он је тај који даје повратну информацију и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Наставник подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе што је озбиљан захтев за ученикетрећег разреда који су још увек у извесној мери (мада мање него пре) фокусирани на сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се достигну жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу свакиученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења. Његова улога је и да обезбеђује наставна средства или упућује ученике да их сами пронађу. За овај програм посебно су погодне информације које нуди сама локална заједница нпр. локалне новине,

телевизија и радио, информације на сајтовима, различити плакати и лифлети које прави дом здравља, музеј, галерија, туристичка агенција, спортски клуб... Ученици који живе у малим срединама, селима где локална заједница свакако другачије изгледа од оне у градовима, могу користити информације од својих бака и дека од којих ће сазнати како су они задовољавали своје потребе, које су проблеме имали и како су их решавали.

ОЦЕЊИВАЊЕ

Оцењивање ученика у Грађанском васпитању се остварује у складу са Правилником о оцењивању у основној школи. Оно је описно и подразумева да ученици имају увид у своје напредовање и то не само у остваривању исхода из овог програма већ и у развоју неколико међупредметних компетенција, посебно компетенције за Одговорно учешће у демократском друштву. Како је највећи број активности ученика у оквиру часова овог изборног програма организован кроз групни рад, то значи да наставник треба да има јасне критеријуме праћења напредовања који су и ученицима познати. Могу се пратити следећи показатељи: начин на који ученик учествује у активностима, како прикупља податке, како аргументује, евалуира, документује. Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, наведе пример, промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретације, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научено, предвиде последице, дају креативна решења. Такође, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иниција- тиву, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење или критицизам, колико су креативни. Када су у питању активности ученика у оквиру последње области, ученици не треба да буду оптерећени резултатимајер и из неуспелих акција може се пуно тога научити. Истовремено, наставник пружа подршку ученицима да и сами процењују сопствено напредовање и напредовање групе.

4. ДОПУНСКА НАСТАВА

4.1. СРПСКИ ЈЕЗИК

Разред	трећи
Циљеви програма	Помоћ ученицима који нису усвојили основна знања из програма предмета
	Утврђивање и допуњавање градива

Намена програма Начин реализације програма	1 час недељно у току школске године,а према потреби ученика индивидуализираним обликом рада или у
	групама са ученицима који нису усвојили основна знања из програма предмета.
Носиоци програма Начин вредновања допунске наставе	Наставници са ученицима
	На редовним часовима

Област/Тема	Садржај програма	Број часова за тему
Језик Граматика Правопис	Обнављање граматичких и правописних правила Реченица – појам и значење Реченице и врсте речи Главни делови реченице Глаголи (садашњост, прошлост, будућност) Придеви (описни и присвојни) Научио сам да пишем правилно и лепо – латиницом Научио сам да пишем правилно и лепо – ћирилицом	8 8
	Писање упитне речце „ли“ Писање и употреба великог слова Писање датума, назива, улица, бројева Научио сам из правописа Управни говор 2	
Књижевност		

Језичка Култура	Изражајно читање и казивање	2
	УКУПНО	**18**

4.2. МАТЕМАТИКА

Разред	трећи	
Циљеви програма	Помоћ ученицима који нису усвојили основна знања из програма предмета	
Намена програма	Утврђивање и допуњавање градива	
Начин реализације програма	1 час недељно у току школске године, а према потреби ученика индивидуализираним обликом рада или у групама са ученицима који нису усвојили основна знања из програма предмета.	
Носиоци програма	Наставници са ученицима	
Начин вредновања наставе допунске	На редовним часовима	
Област/Тема	Садржај програма	Број часова за тему

Природни Бројеви до 1000	Стотине и десетице прве 1000 Читање и писање бројева римским цифрама одузимање Сабирање и троцифрених и једноцифрених бројева Сабирање и одузимање до 1000 Множење и дељење са 10 и 100 Писмено сабирање и одузимање Писмено множење Писмено множење и дељење Дељење са остатком Редослед операција, заграде Решавање задатака састављањем израза	13
Мерење и мере	Мерење дужи Мерење масе	2
Геометријски објекти и њихови међусобни односи	Раван, тачка, права и полуправа Обим правоугаоника и квадра О бим троугла	3
	УКУПНО	18

5. ДОДАТНА НАСТАВА

5.1. СРПСКИ ЈЕЗИК

Додатна настава из српског језика за 3. разред основне школе намењена је ученицима који показују посебну склоност ка књижевности, језичком стваралаштву, граматици и правопису. Због тога је фокус додатне наставе у 3. разреду на проширивању језичке културе, креативном писању и припреми за литерарне конкурсе.

Главне наставне области и теме

Програм додатног рада прати редовно градиво, али га значајно продубљује кроз следеће области:

- Продубљивање граматике: Анализа компликованијих примера врста речи (именице, придеви, глаголи, заменице и бројеви) и главних реченичних чланова (субјекат и предикат).
- Правописне нијансе: Детаљно увежбавање правила која ученицима често задају муке (писање сугласника Ј, речце ЛИ и НЕ, великих слова у сложеним географским називима и називима улица).
- Стилистика и лексикологија: Богаћење речника кроз синониме, антониме, хомониме, метафоре и народне умотворине (пословице, загонетке, питалице).
- Литерарно стваралаштво: Рад на креативном писању, обликовању описа, причању по машти, као и припрема за републичке и регионалне литерарне конкурсе.

Начини рада и вежбања

Пошто нема класичних тестова са такмичења за овај узраст, наставници користе специјализоване методе како би настава била динамична:

- Језичке игре и ребуси: Решавање анаграма, палиндрома и асоцијација које развијају језички сензибилитет.
- Анализа непознатих књижевних дела: Читање и тумачење текстова који нису обухваћени редовном читанком, уз дубљу психолошку и естетску анализу ликова и мотива.
- Стварање одељенских зборника: Формирање збирки најбољих ученичких песама и прича.

5.2. МАТЕМАТИКА

Додатна настава из математике за 3. разред основне школе осмишљена је за ученике који показују посебан таленат, интересовање и склоност ка математици, са главним циљем припреме за такмичења и развоја логичког размишљања.

Главне наставне области

Програм додатне наставе превазилази стандардно школско градиво и најчешће обухвата следеће теме:

- Декадни запис и структура бројева: Разумевање месних вредности цифара, формирање бројева до 1000 и дешифровање бројевних ребуса.
- Бројевни низови и правилности: Препознавање закона по којима су низови формирани и одређивање следећих чланова.
- Нестандардни рачун: Сабирање и одузимање узастопних природних бројева, као и специфични задаци са множењем и дељењем у оквиру прве хиљаде.
- Геометријски проблеми: Пребројавање геометријских објеката (тачака, дужи, правих и углова) и решавање задатака са обимом фигура.
- Логичко-комбинаторни задаци: Задаци са распоредом предмета, пресипањем, мерењем теговима и математичке игре.

6. ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

6.1. ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

Циљ је подстицање индивидуалних склоности и интересовања, садржајног и квалитетног коришћења слободног времена, ради богаћења друштвеног живота и разоноде, развијања и неговања другарства и пријатељства, дружење са вршњацима кроз заједничко делање, исказивање способности, осамостаљивање, развој неких вештина и друго.

Годишњи фонд часова: 36

ТЕМЕ	САДРЖАЈ	ОПШТЕ И МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	НАЧИНИ И ПОСТУПЦИ ОСТВАРИВАЊА ПЛАНИРАНОГ
ДРУШТВЕНЕ АКТИВНОСТИ	- Дечија недеља (учешће у активностима) - Свети Сава – школска слава (учешће у активностима) - Дан школе (учешће у активностима) - Нова година (радионица)	1. Компетенција за целоживотно учење 2. Комуникација 3. Рад с подацима и информацијама	-добро планирање: циља, ефеката, активности ученика инаставника, начин рада -активностима су обухваћени свиученици и то тако

	- Ускрс (радионица) - Вршњачке радионице	4. Дигитална компетенција 5. Решавање проблема 6. Сарадња 7. Одговорно учешће у демократском друштву 8. Одговоран однос према здрављу	да могу да искажу: ангажованост, самосталност, сарадљивост и иницијативност -примењују се игролике активности којима се
ТЕХНИЧКЕ АКТИВНОСТИ	- Школски простор (уређење) - Честитке за: рођендан, Нова година, Божић, Дан жена, Ускрс (израда) - Одељењски пано (уређење)		
ХУМАНИТАРНЕ АКТИВНОСТИ	- Акција поводом Дечје недеље - Хуманитарна акција (помоћ другу, другарици (прикупљање прибора...) - Сарадња са Црвеним крстом	9. Одговоран однос премаоколини 10. Естетичка компетенција 11. Предузимљивост и оријентација ка предузетништву.	подстичекреативност ученика -користе се школски ресурси -организују се једноставне акције у којима су главни носиоци ученици
СПОРТСКЕ АКТИВНОСТИ	- Одељенска такмичења - Међуодељенска такмичења - Учешће на кросу		
КУЛТУРНЕ АКТИВНОСТИ	- Изложбе - Позоришне представе - Биоскопске представе - Приредбе - Музеји		

У току школске године планиране су посете (позоришту, биоскопу, музеју, галерији и библиотеци), обилазак града.

6.2. ЧАС ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИЊЕ

Циљ наставе је развој моралних особина, ставова и уверења ученика, упознавање ученике са школским животом и односима којима уважавају друге. Упућује на естетска осећања, формирање културно-хигијенских и здравствених навика и формирање става о заштити животне средине.

Годишњи фонд часова: 36

ТЕМЕ	САДРЖАЈИ	ОПШТЕ И МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	НАЧИНИ И ПОСТУПЦИ ОСТВАРИВАЊА ПЛАНИРАНОГ
БЕЗБЕДНОСТ	-На путу од куће до школе -Ко нам помаже у саобраћају -Полицајац је наш пријатељ	Компетенција за целоживотно учење Комуникација Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Решавање проблема 6.Сарадња 7. Одговорно учешће у демократском друштву .8.Одговоран однос према здрављу Одговоран однос према околини Естетичка компетенција	-повезивање садржај рада са ситуацијама из свакодневног живота у школи и ван ње -одабир и коришћење одговарајућих метода и техника рада организовање истраживачких активности -оцењивање позитивних страна понашања и рада и како се могу још побољшати
КАКО ДО ДОБРОГ УСПЕХА И ПРИМЕРНОГ ВЛАДАЊА	-План рада и одмора у току дана -Оцена -Школске обавезе -Шта је примерно владање		
ЖИВОТ У ШКОЛИ	-Права и обавезе -Односи у одељењу -Дечија недеља -Дан школе -Савиндан		
КУЛТУРА ПОНАШАЊА	-Бонтон -Боравак у фискултурној сали		

	-Понашање у школи и ван школе	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву.	-израда паноа организовање радионица -постављање ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуације;
ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	-Учионица -Школско двориште -Чувајмо природу		
ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА И ПРОГРАМИ ПРЕВЕНЦИЈЕ	-Коме се обраћамо када се над нама врши насиље или смо сведоци насиља -Насиље, злостављање, занемаривање -Нивои насиља		